

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Matti Orrenmaa & Joonas Väljä

Toukolanpuiston koulun koulukirjaston uudistaminen

Opinnäytetyö

Syksy 2024

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

Tekijä: Matti Orrenmaa & Joonas Väljä

Työn nimi alaotsikoineen: Toukolanpuiston koulun koulukirjaston uudistaminen

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2024

Sivumäärä: 74

Liitteiden lukumäärä: 3

Tämä opinnäytetyö on Seinäjoen Toukolanpuiston koulun tarjoama toiminnallinen kehittämistehtävä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli uudistaa Toukolanpuiston koulun koulukirjasto käytännöllisesti sekä selvittää teoreettisesti, mikä oikeastaan on moderni koulukirjasto. Tavoitteena oli uudistaa koulukirjasto, jotta se vastaisi paremmin moderneja koulukirjastoja ja palvelisi paremmin käyttäjiä.

Tutkimusaineistoa kerättiin kvalitatiivisella Webropol-kyselyllä ja ryhmähaastattelulla. Kysely koostui pääasiassa avoimista kysymyksistä. Kysely lähetettiin sähköpostilla peruskouluja palveleville koulukirjastoille ja siihen saatiin 13 vastausta. Ryhmähaastattelu toteutettiin Toukolanpuiston koulussa, ja siihen osallistui kaksi opettajaa. Haastattelun tarkoituksena oli selvittää, miten koulun henkilökunta sekä oppilaat näkevät koulukirjaston ja mitä he haluavat siitä.

Haastattelun ja kyselyn tuloksista kävi ilmi, että koulukirjastojen välillä on jonkin verran eroja esimerkiksi siinä, kuka hoitaa koulukirjastoa, millainen kirjastojärjestelmä on käytössä tai kuinka paljon yhteistyötä yleisen kirjaston kanssa tehdään. Aiemmat tutkimukset ja aiheesta kirjoitettu teoria viittaavat puolestaan siihen, että koulukirjastojen tämänhetkisestä tilanteesta ei ole olemassa tarkkaa kokonaiskuvaa. Saatavilla oleva tieto on pääasiassa edelliseltä vuosikymmeneltä tai 2000-luvun alusta.

Tutkimustulosten ja teoriataustan pohjalta toimeksiantajan koulukirjastoon luotiin uusi tietokanta ja lainausjärjestelmä. Samalla koulukirjaston kokoelmat organisoitiin hyllyihin uudelleen ja osa aineistosta poistettiin. Lisäksi sekä opettajille että oppilaille tehtiin erilliset käyttösäännöt opastamaan tietokannan ja lainausjärjestelmän käytössä. Näiden tuotosten ohella Toukolanpuiston kolmasluokkalaisille kirjastoagenteille järjestettiin kirjastonkäytön opetustuokio.

¹ Asiasanat: koulukirjasto, peruskoulu, tietokanta, kokoelmatyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Business Administration, Library and Information Services

Author/s: Matti Orrenmaa & Joonas Väljä

Title of thesis: Renewal of the Toukolanpuisto school library

Supervisor(s): Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2024

Number of pages: 74

Number of appendices: 3

This thesis is a functional development task ordered by the Toukolanpuisto school in Seinäjoki. The purpose of this thesis was to renew the school library of the Toukolanpuisto school in a functional way as well as figure out in theory what exactly is a modern school library. The goal was to renew the school library so that it would better meet modern standards and better serve its users.

The research data was gathered through a qualitative Webropol-survey and a group interview. The survey was sent by e-mail to school libraries that serve primary schools, and it received 13 responses. The group interview was conducted at the Toukolanpuisto school and two teachers participated in it. The purpose of the interview was to figure out how the school's staff and its students view the library and what they want from it.

The results of the interview and survey showed that there are some differences between school libraries considering who runs the school library, what kind of library system is used and how much cooperation exists with the public library. On the other hand, previous studies point out that there is no clear data regarding the current state of school libraries because the information currently available is mostly outdated.

Based on the research results and theoretical background, a new database and loan system were created for the client's school library. Collections were also reorganized and some of the materials were removed. In addition, separate instructions were made for both teacher and students to help them access the database and loan system. In addition to these outputs, a library instruction session was held for voluntary third graders of Toukolanpuisto school.

¹ Keywords: school library, elementary school, database, collection management

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuvaluettelo.....	6
Käytetyt termit ja lyhenteet.....	7
1 JOHDANTO	9
2 KOULUKIRJASTOJEN ASEMA SUOMESSA	11
2.1 Historia	11
2.2 Nykytilanne.....	12
2.3 Tulevaisuus	13
2.4 Koulun ja yleisen kirjaston yhteistyö.....	15
3 KOULUKIRJASTOT ULKOMAILLA	18
4 KOULUKIRJASTOJA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	20
5 KOULUKIRJASTOJEN MERKITYS.....	22
5.1 Merkitys oppilaille	22
5.2 Merkitys opettajille	24
5.3 Yhteiskunnallinen merkitys.....	25
6 HYVÄN KOULUKIRJASTON PIIRTEET	27
6.1 Koulukirjaston tehtävät	27
6.2 Koulukirjaston tilat	28
6.3 Koulukirjaston kokoelmat	29
6.4 Koulukirjastonhoitajan rooli	31
7 TOIMEKSIANNON TAUSTA	33
7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö.....	33
7.2 Toimeksiantaja ja lähtötilanne	34
7.3 Tutkimusmenetelmät	36
7.4 Kyselyn analysointi.....	39
7.5 Ryhmähaastattelun analysointi.....	44

8	KOULUKIRJASTON UUDISTUSPROSESSIN KUVAUS JA TULOKSET	48
8.1	Suunnitteluvaihe.....	48
8.2	Kokoelmien arviointi ja organisointi	49
8.3	Aineiston karsinta	56
8.4	Tietokanta	56
8.5	Lainausjärjestelmä	58
8.6	Kirjaston käytösäännöt.....	59
8.7	Kirjastonkäytön opetustuokio	61
9	ARVIOINTI JA POHDINTA.....	63
	LÄHTEET	67
	LIITTEET	74

Kuvaluettelo

Kuva 1. Toukolanpuiston koulun koulukirjasto kuvattuna kirjaston sisäänkäynniltä. Osa kokoelmista on kuvaajasta katsottuna oikealla kuvan ulkopuolella.	35
Kuva 2. Kirjojen uudet tarrat. Urheiluaiheisiin kirjoihin laitettiin siniset pallot erottamaan ne muista genreistä.	50
Kuva 3. Osa kokoelmista prosessin alussa. Kuvan hyllyissä oli sekaisin helppolukuisia kirjoja, tietokirjoja, runoja ja satuja.	54
Kuva 4. Kuvassa 3 esiintyvät hyllyt prosessin lopussa. Ylhäältä alaspäin hyllyissä ovat ensin kuvakirjat, sitten helppolukuiset ja alimmilla hyllyillä tietokirjat.	55
Kuva 5. Oppilaille tarkoitetut käytösäännöt koulukirjaston seinällä.	60

Käytetyt termit ja lyhenteet

Digikirjasto	Sähköinen kirjasto verkossa, joka tarjoaa pääsyn elektronisiin ja digitaalisiin aineistoihin, kuten lehtiin, kirjoihin tai elokuvaan (Kustannusalan tilastot, 2023a).
Erte	Seinäjoen kaupunginkirjaston lasten ja nuorten lukutaitoa ja lukemista edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä (Seinäjoen Erte, i.a.-b). Toimintaa rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö.
Genrekirjallisuus	Johonkin tiettyyn genreen eli lajityyppiin kuuluvaa kertomakirjallisuutta. Esimerkiksi sota, romantiikka, kauhu, fantasia tai huumori ovat genrejä, joihin kertomakirjallisuutta voidaan luokitella. Yksittäiset teokset voivat kuitenkin sisältää monen eri genren piirteitä.
Hyllyjärjestys	Tapa, jolla hyllyissä olevat teokset on järjestetty. Yleensä pohjautuu jonkinlaisen luokittelujärjestelmään, kuten esimerkiksi yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmään.
IASL	International Association of School Librarianship on kansainvälinen järjestö, joka toimii koulukirjastojen puolestapuhujana (IASL, i.a.). Järjestö tarjoaa foorumin koulukirjastotoiminnasta kiinnostuneille henkilöille sekä ohjausta ja neuvoja koulukirjastojen kehittämiseen.
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions on kansainvälinen järjestö, joka edistää kirjastojen asemaa ympäri maailmaa yhteistyön ja informaation jakamisen kautta (IFLA, i.a.).
Kirjastoagentti	Toukolanpuiston koulun kolmannen vuosiluokan oppilas, joka avustaa koulukirjastonhoidosta vastaavaa opettajaa koulukirjaston hoitamisessa. Kirjastoagenteja on Toukolanpuiston koulussa yhteensä seitsemän.

Koulukirjasto	Fyysinen tila koulurakennuksessa, johon on koottu oppilaille suunnattua kirjallisuutta ja muuta aineistoa. Voi joskus sisältää myös opettajille tarkoitettuja aineistoja.
Lainausjärjestelmä	Prosessi, jonka kautta lainoja myönnetään esimerkiksi koulukirjastossa tai yleisessä kirjastossa. Lainausjärjestelmä kattaa usein myös aineiston palautuksen.
Oppimisympäristö	Oppimista tukeva ja siihen kannustava tila tai paikka. Oppimisympäristö ei ole kuitenkaan muodostu pelkästään fyysisestä tilasta, vaan siihen kuuluvat olennaisesti myös mm. sosiaaliset, psykologiset ja pedagogiset ulottuvuudet (Manninen ym., 2007, s. 16).
OverDrive	Palvelu, joka tarjoaa pääsyn e-kirjoihin sekä e-äänikirjoihin (OverDrive, 2024). Kirjoja voi lukea tai kuunnella selaimessa tai älypuhelimeen ladattavan sovelluksen kautta. OverDrive on Suomessa käytössä mm. pääkaupunkiseudun Helmet-kirjastoissa.
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study on kansainvälinen tutkimus, joka toteutetaan viiden vuoden välein alakouluikäisten lukemisesta (Jyväskylän yliopisto, 2023).
Tietokanta	Järjestetty tietoryhmä, jota ihmiset voivat muokata tai josta he voivat tehdä hakuja. Nykyään tietokannat ovat yleensä sähköisiä.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme toteutettiin toiminnallisena kehittämistehtävänä, jonka toimeksiantajana oli Seinäjoella sijaitseva Toukolanpuiston koulu. Ensisijaisena tavoitteenamme oli rakentaa toimeksiantajan koulukirjastoon tietokanta sekä lainausjärjestelmä ja samalla järjestää uudelleen kirjaston kokoelmat. Tavoitteisiimme kuului myös käyttösääntöjen luominen tekemällemme tietokannalle ja lainausjärjestelmälle sekä kirjastonkäytön opetustuokion pitäminen koulun oppilaille. Kaiken tämän kautta tavoittemme oli yksinkertaisesti tehdä koulukirjastosta oppilaille sekä henkilökunnalle miellyttävämpi ja saavutettavampi.

Laajempänä tavoitteenamme oli lisätä tietoisuutta koulukirjastojen tämänhetkisestä tilanteesta Suomessa, sillä aiheesta ei ollut olemassa juurikaan ajantasaisia tutkimuksia tämän opinnäytetyön tekohetkellä. Hakusanalla ”koulukirjasto” löytyi Theseuksen, OuluREPO:n ja Trepon julkaisuarkistoista vain muutaman aihetta käsittelevän työ. Niistä ainoastaan yksi oli meidän opinnäytetyömme kaltainen toiminnallinen opinnäytetyö. Kyseinen työ oli Sannamari Mäkelän (2013) ”Pahvilaatikoista houkuttelevaksi kokoelmaksi”, jonka toimeksiantajana oli Seinäjoella sijaitseva Joupin alakoulu. Tässäkin opinnäytetyössä oli uudistettu alakoulun koulukirjastoa.

Tutustuimme opinnäytetyötä varten myös aiheesta kirjoitettuun teoriaan ja keräsimme tietoa koulukirjastoista kahdella eri tutkimusmenetelmällä. Käytetyt menetelmät olivat Webropol-kysely sekä ryhmähaastattelu. Kyselyä levitettiin laajasti eri koulukirjastoihin, ja saimme sen avulla arvokasta tietoa muiden koulukirjastojen käytännöistä. Ryhmähaastattelu oli puolestaan suunnattu Toukolanpuiston koulun opettajille, sillä halusimme kuulla heidän ajatuksiaan koulukirjaston tämänhetkisestä tilanteesta. Käytettyjä tutkimusmenetelmiä ja vastausten analysointia kuvaamme työssämme teoriaosuuden loppupuolella.

Opinnäytetyömme koostuu kahdesta osiosta: teoriaosuudesta sekä toiminnallisesta osuudesta. Työmme alkaa teoriaosuudella, jossa tarkastelemme erityisesti suomalaisia, peruskoulujen yhteydessä toimivia koulukirjastoja. Työn jälkimmäisen osion muodostaa toiminnallinen osuus, jossa kerromme tarkemmin työn toimeksiantajasta sekä tekemistämme käytännön muutoksista. Lisäksi esittelemme tässä osiossa kyselyn ja ryhmähaastattelun tulokset ja kerromme yleisesti käyttämistämme tutkimusmenetelmistä.

Viittaamme tässä työssä koulukirjastolla nimenomaan erillisessä tilassa olevaan kirjastoon, jossa kirjoja on useampi hyllykkö. Määritelmämme ulkopuolelle jäävät esimerkiksi yksittäiset kirjahyllyt, joita on sijoitettu satunnaiseen luokkatilaan tai käytävien varrelle. Korkeakoulujen tai toisen asteen oppilaitosten yhteydessä toimivia koulukirjastoja ei myöskään käsitellä tämän opinnäytetyön puitteissa. Myös ulkomaalaiset koulukirjastot on jätetty tietoisesti vähemmälle huomiolle. Nämä rajaukset on tehty ajatellen opinnäytetyömme laajuutta sekä varsinaista toimeksiantoa.

Koulukirjastot ovat merkittävä osa yhteiskuntaamme, koska uskomme, että ne antavat oppilaille mahdollisuuden itsenäiseen lukemiseen ja aineistojen tutkimiseen tarjoamansa kokoelman kautta. Koulukirjastojen tarjoama tila on myös merkittävä asia, koska se tarjoaa oppilaille paikan, jossa he voivat rentoutua ja seurustella muiden oppilaiden kanssa. Meitä motivoikin tämän opinnäytetyön tekemiseen oma kiinnostuksemme koulukirjastoja kohtaan sekä havaintomme siitä, että aiheesta ei ole tehty juurikaan opinnäytetöitä. Halusimme käytännön työtä raportoimalla kuvata sitä, miten nyky-yhteiskunnassamme koulukirjaston uudistaminen tarkalleen oikein tapahtuu. Tämä opinnäytetyö on tehty parityönä, koska aiheemme oli arvioitu olevan laajuudeltaan sopiva parityön aiheeksi. Toivomme, että opinnäytetyömme auttaa ja toimii inspiraationa kaikille sitä lukeville.

2 KOULUKIRJASTOJEN ASEMA SUOMESSA

Tässä osiossa tarkastelemme yleisellä tasolla koulukirjastoja Suomessa. Käymme lyhyesti läpi koulukirjastojen historiaa, jonka jälkeen siirrymme nykyhetkeen ja pohdimme myös tulevaisuuden näkymiä. Käsittelemme lisäksi koulun ja kirjaston yhteistyötä.

2.1 Historia

Koulukirjastoalan asiantuntija Liisa Niinikangas (2010, s. 1) on todennut, että faktuaalista historiallista informaatiota suomalaisista koulukirjastoista on erittäin heikosti. Suomen ensimmäisenä dokumentoituna koulukirjastona voidaan mahdollisesti pitää entisen Anjalan kunnan Reginakoulun kirjastoa (Werkko, 1879, s. 38). Kirjaston perusti Rabbe Gottlieb Wrede vuonna 1802. Wreden perustama kirjasto muistutti ruotsalaisia koulukirjastoja, joiden tarkoituksena oli tarjota kirjallisuutta muillekin kuin koulun oppilaille (Mäkinen, 2009/2023, s. 96). Kirjaston inventaario lopetettiin noin vuonna 1828, jolloin kirjastossa oli 106 sidosta, joista 65 oli erillistä teosta (Mäkinen, 2009/2023, s. 99). Suurin osa näistä teoksista oli hengellisiä. 1800-luvun edetessä koulukirjastoja alettiin huomioida myös lainsäädännössä. Varhaisimpia koulukirjastoja koskevia virallisia mainintoja esiintyi vuoden 1866 kansakouluasetuksen pykälässä 122, jossa todettiin, että kouluihin olisi perustettava ajan myötä kirjasto (Vatanen, 2009/2023, s. 245).

1900-luvun aikana koulukirjastot alkoivat vähitellen kehittyä nykyiseen muotoonsa. Etenkin vuosisadan puolivälissä koulukirjastoihin alettiin kiinnittää enemmän huomiota. Esimerkiksi 1960-luvulla eduskunnan lausunnoissa korostettiin koulukirjastojen merkitystä ja niiden kehittämisen tärkeyttä (Kurttila-Matero, 2011, s. 22). Nämä ajatukset eivät kuitenkaan konkretisoituneet kunnolla missään vaiheessa. Vaikka peruskoulujärjestelmä uudistui 1970-luvulla, eivät koulukirjastot pysyneet mukana tässä muutoksessa. Koulukirjastojen tilanne alkoi sen sijaan muuttua yhä vaikeammaksi. 1980-luvun edetessä koulukirjastojen hankintamäärärahat ja sen seurauksena myös kokoelmat alkoivat kutistua (Äyräs, 1995, s. 14). 1990-luvun lama vaikeutti koulukirjastojen tilannetta entisestään (Niinikangas 1999b, s. 16–17). Lama supisti jo valmiiksi niukkoja ja resursseja ja aiheutti pahimmillaan usean koulukirjaston lakkauttamisen (Kurttila-Matero, 2011, s. 22). 2000-luvulle tultaessa tapahtui kuitenkin jonkinasteista parannusta koulukirjastojen tilanteessa. Vuosituhannen alussa esimerkiksi koulukirjastohankkeet alkoivat lisääntyä (Kurttila-Matero, 2011, s. 24).

Yksittäisistä positiivisista muutoksista huolimatta ei koulukirjastojärjestelmä ole ilmeisesti kuitenkaan ottanut merkittäviä edistysaskelia tällä vuosituhanella.

Äyrään (1995, s. 13) mukaan Suomessa on tietoisesti asetettu enemmän panoksia yleisiin kirjastoihin koulukirjastojen sijasta, koska se on ollut taloudellisesti järkevää monien pienten koulujen kansoittamassa yhteiskunnassa. Hän toteaa, että yleisestä kirjastosta on koulu perinteisesti saanut lähes kaiken tarvitsemansa. Tämä selittää osittain koulukirjastojen vähäistä kehitystä Suomessa. Äyräs (1995, s. 12) kuitenkin väittää, että suomalaisten koulukirjastojen kehittymistä on jarruttanut enemmän opetus- kuin kirjastoala, sillä opetusmaailman arvostuksen puute koulukirjastoja kohtaan on aikojen saatossa heijastunut suoraan niiden toimintaan. Niinikankaan (1999b, s. 17) mielestä poliitikotkaan eivät ole olleet kovin kiinnostuneita koulukirjastoista, vaan he ovat lähinnä ajatelleet yleisten kirjastojen hoitavan koulukirjastojen tehtävät. Tämä on näkynyt ja näkyy yhä esimerkiksi siten, että koulukirjastossa toimii usein varsinaista kirjastoalan koulutusta vailla oleva opettaja, joka hoitaa kirjastoa ainoastaan parisen tuntia viikossa.

2.2 Nykytilanne

Yleisesti Suomen koulukirjastojen nykytilannetta on vaikea arvioida, sillä koulukirjastoista ei ole olemassa jatkuvaa tilastollista tietoa samalla tavalla kuin yleisistä kirjastoista. Myös kansainvälistä vertailuaineistoa koulukirjastoista on melko niukasti (Frantsi ym., 2015, s. 5). Joitakin vuosia sitten esimerkiksi Jurvan ja Kuopion koulujen edustajat ovat kuitenkin kertoneet julkisesti koulukirjastojensa vähäisten resurssien aiheuttamista ongelmista (Leiwo, 2017; Niiranen, 2012). Heidän kommentistaan käy ilmi, että koulukirjastot ovat vielä jokin aika sitten olleet keskenään hyvin erilaisessa asemassa. Muun muassa koulun sijainti ja oppilasmäärä ovat vaikuttaneet koulukirjaston asemaan. Osa koulukirjastoista on kokoelmiltaan ja tiloiltaan ollut hyvinkin monipuolisia ja laadukkaita, kun taas joissakin koulukirjastoissa on ollut tarjolla vain muutama hyllyrivi vanhempaa kirjallisuutta.

Epäsuhtaisuus koulukirjastojen välillä johtui ainakin viime vuosikymmenellä siitä, että Suomessa koulut ja koulukirjastot kilpailivat yleisten kirjastojen kanssa samoista resursseista (Kurttila-Matero, 2011, s. 20). Koulukirjastojen asemaa Suomessa hankaloitti myös se, että opettajien huomiota veivät monet muut asiat, kuten suuret ryhmät ja erityistä tukea tarvitsevat oppilaat sekä monet muut opetukseen liittyvät asiat (Kettunen, 2004, s. 52). Opettajilla ei

välttämättä ollut aikaa ja voimavaroja paneutua koulukirjaston pedagogiikkaan tai sen tarjoamiin mahdollisuuksiin, kun samaan aikaan on pitänyt opettaa suuria ryhmiä tiukkojen aikataulujen puitteissa.

Joitakin yksittäisiä tutkimuksia koulukirjastoista on kuitenkin viime vuosina tehty. Niiden perusteella koulukirjastojen tilanne ei välttämättä olekaan niin heikko, miltä se on ulospäin näyttänyt vielä edellisellä vuosikymmenellä. Esimerkiksi Jyväskylän yliopiston vuonna 2021 tuottamassa kansainvälisessä PIRLS-tutkimuksessa (Progress in International Reading Literacy Study) oli tultu tulokseen, että 67 % suomalaisista neljännen vuosiluokan oppilaista käy koulussa, jossa on koulukirjasto (Leino ym., 2023, s. 69). Tutkimuksessa oli samalla huomattu, että luokkakirjastojen määrä kouluissa oli kasvanut viiden vuoden aikana 45 prosentista 55 prosenttiin. Tutkimuksessa itsessään ei määritellä, mitä termillä "luokkakirjasto" tarkoitetaan, mutta oletamme, että se tarkoittaa luokassa sijaitsevaa pientä kirjakokoelmaa. Tutkimuksessa oli todettu, että keskimääräisessä koulukirjastokokoelmassa on 2 000 kirjaa tai vähemmän. Tutkimuksessa havaittiin myös, että 64 % oppilaista oli lainannut kirjan koulusta tai paikallisesta kirjastostaan vähintään kerran kuukaudessa, mikä on 13 % vähemmän kuin 2016 (mts. 70).

Suomessa on myös toiminut koulukirjastoyhdistys, joka on ajanut lähes kolmenkymmenen vuoden ajan koulukirjastojen asiaa. Yhdistys on osallistunut mm. aktiivisesti koulukirjastotoimintaan niin Suomessa kuin ulkomaillakin ja levittänyt tietoa koulukirjastojen tärkeydestä (Sarenius, 2020). Lisäksi sen jäsenet ovat olleet laatimassa yhdessä Opetushallituksen kanssa Hyvä koulukirjasto -opasta (Frantsi ym., 2015). Vuonna 1993 rekisteröity yhdistys kuitenkin lakkautettiin 2020 (Patentti- ja rekisterihallitus (PRH), i.a.). Lakkautuksen syyksi on ilmoitettu jäsenten vähäinen määrä sekä kiinnostuksen puute toimintaa kohtaan (Kirjastot.fi, 2023). Yhdistyksen tilalle ei sittemmin ole noussut vastaavaa järjestöä, mikä on tulevaisuutta ajatellen huolestuttavaa. Koulukirjastoyhdistyksen toiminnan loppuminen kuvastaa omalta osaltaan etenkin ala- ja yläkoulujen yhteydessä toimivien koulukirjastojen vaikeaa tilannetta.

2.3 Tulevaisuus

Nopean teknologisen kehityksen myötä digitaalinen kirjallisuus ja digikirjastot ovat yhä yleisempiä Suomessa (Kustannusalan tilastot, 2023a, 2023b). Se herättää kysymyksen, onko koulukirjaston tulevaisuus digitaalinen. Se voi olla joidenkin suurempien koulukirjastojen

tulevaisuus, mutta ei todennäköisesti useimpien. Otetaan esimerkiksi OverDrive-niminen palvelu, joka väittää olevansa johtava digitaalisen sisällön palvelualusta 92 000 kirjastolle ja koululle 115 maassa (OverDrive, 2024). OverDrive on hiljattain ilmoittanut, että vuonna 2023 sillä oli 662 miljoonaa digitaalista lainausta, mikä merkitsee 19 prosentin kasvua vuoden 2022 lainoista. Timberland Regional Library (2024) on hiljattain julkaissut OverDrive-materiaalin ja fyysisen materiaalin hintavertailun, jossa esitetään, että fyysinen materiaali maksaa aina alle 20 \$, kun taas 24 kuukautta kestävä yksittäinen e-kirjalisenssi maksaa noin 60 \$. Tästä kansainvälisestä esimerkistä voidaan päätellä, että jos Suomessa kehitys kulkee samansuuntaisesti, useimmat koulukirjastot eivät pysty digitalisoitumaan, koska kustannukset ovat yksinkertaisesti liian korkeat e-aineistolle. Jos kuitenkin ajatellaan hypoteettista tulevaisuutta, jossa koulukirjastot pystyvät digitalisoitumaan, koulukirjastojen fyysiset tilat tultaisiin muuttamaan todennäköisesti täysin joksikin muuksi tai ideaalisesti niistä tehtäisiin eräänlaisia koulujen olohuoneita.

Digitalisaation ja yhteiskunnan jatkuvan kehityksen seurauksena myös koulukirjastojen täytyy pyrkiä pysymään mukana muutoksessa. Koulukirjastotoiminnan kehittäminen onkin keskeistä tulevaisuutta ajatellen. Jotta koulukirjastot voivat kehittyä, täytyy niiden toimintaa arvioida jatkuvasti (Kurttila-Matero, 2004a, s. 159; Salminen, 1999, s. 191). Arviointi on olennainen osa koulukirjastojen kehittämistä, sillä vain sen avulla saadaan tietää mahdollisista kehittämiskohteista. Arvioinnin pohjalla oleva laadukas kehittämissuunnitelma takaa sen, että koulukirjastoilla on ainakin parempi mahdollisuus saada lisää resursseja toiminnan ylläpitämiseen. Niinikangas (1999a, s. 123) ehdottaa, että koulukirjastojen toiminnan arvioinnissa kannattaisi hyödyntää samoja arviointitapoja kuin vaikkapa yleisissä kirjastoissa, sillä pohjimmiltaan näiden kirjastolaitosten idea on sama. Niinikangas (1995, s. 17–18) myös korostaa ulkomaisten koulukirjastojen tarjoamien mallien merkitystä niin arvioinnissa kuin toiminnan kehittämisessä ylipäätään. Koska monessa muussa maassa koulukirjastotoiminta on osittain jopa pitkälle kehittyntä, kannattaisi Suomessakin harkita näiden toimiviksi todettujen käytäntöjen soveltamista.

Heino ja Valtakorpi (2004, s. 39) puolestaan pohtivat koulukirjastojen tulevaisuutta resurssien ja henkilöstön näkökulmasta vuosituhannen alussa. Heidän mukaansa koulukirjastojen tulevaisuus vaikutti silloin haastavalta, sillä koulujen rahat suunnattiin usein muihin kohteisiin ensin ja vasta lopuksi jäljelle jääneet pienet varat sijoitettiin koulukirjastoihin. Hirvimäki (1999, s. 226) ei kuitenkaan näe vähäisten resurssien olevan este koulukirjastojen ylläpitämiselle ja

kehittämislle. Hän painottaa koulussa vallitsevan positiivisen ilmapiirin ja myönteisen suhtautumisen koulukirjastoon olevan resurssejakin tärkeämpiä asioita.

Heino ja Valtakorpi (2004, s. 39) ovat olleet myös huolissaan koulukirjastoa hoitavista työntekijöistä. Kaksi vuosikymmentä sitten koulukirjastoissa työskenteli usein ainoastaan yksi opettaja muun työnsä ohessa. Heinin ja Valtakorpi korostavat, että koulukirjasto tarvitsee joka tapauksessa ammattitaitoisen ja palvelualltiin sekä säännöllisesti kirjastoa hoitavan työntekijän ollakseen toimiva kokonaisuus. Samalla he ovat kuitenkin tietoisia siitä, että kirjastoammattilaisen saaminen jokaiseen koulukirjastoon vaikutti ainakin artikkelin julkaisemisen aikaan epätodennäköiseltä. He toteavatkin koulujen välisen alueellisen yhteistyön olevan järkevämpi vaihtoehto. Nykyään tilanne vaikuttaa melko samankaltaiselta monessa suhteessa, vaikka ajantasaista tietoa väitteiden tueksi ei olekaan.

2.4 Koulun ja yleisen kirjaston yhteistyö

Entisen Suomen Koulukirjastoyhdistyksen varapuheenjohtaja Ulla Lappalainen (2005, s. 117) on todennut, että yleinen kirjasto on koulukirjastolle tärkeä yhteistyökumppani, koska se on luonnollinen ja helposti tavoitettava. Tahot ovat hyviä yhteistyökumppaneita erityisesti siksi, että ne kattavat toisiaan. Yleinen kirjasto saavuttaa lukevia nuoria, kun taas koulukirjasto saavuttaa koko ikäluokan. Koulukirjasto toimii porttina kirjastomaailmaan, ja mitä enemmän kirjastoja käytetään opetuksessa, sitä enemmän niistä tulee olemaan kysyntää, joten on yleisten kirjastojen edun mukaista tehdä yhteistyötä koulukirjastojen kanssa. Myös samankaltaiset tavoitteet ja arvot luovat pohjaa yhteistyölle (Sinko, 2000, s. 29). Sekä koulukirjasto että yleinen kirjasto edistävät toiminnallaan demokratiaa ja sananvapautta, ja molemmat pyrkivät kasvattamaan aktiivisia ja oma-aloitteisia kansalaisia. Kummatkin osapuolet kannustavat ihmisiä osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan ja ehkäisevät siten syrjäytymistä.

Moniammatillinen yhteistyö on myös hyvin tärkeä osa koulun ja kirjaston välistä yhteistyötä. Etenkin koulukirjaston ylläpidon näkökulmasta se on hyvin oleellista. Pelkästään opettajien organisoima koulukirjasto ei pitkällä aikavälillä ole toimiva ratkaisu, mutta toisaalta kirjastoammattilaisetkaan eivät voi täysin omin ehdoin vastata koulukirjastosta (Heino & Valtakorpi, 2004, s. 35). Molemmilla osapuolilla on osaamista ja tietämystä eri asioista, joita yhdistelemällä päästään parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Ulla Lappalainen (2005, s. 123) ehdottaakin, että yleisten kirjastojen ammattikirjastonhoitajat voisivat esimerkiksi antaa

koulujensa kirjastoista vastaaville opettajille ammatillisia neuvoja mm. kirjastonhoidosta ja tiedonhausta. Opettajat taas voisivat antaa neuvoja oppimisesta ja oppilaiden ohjauksesta pedagogiikan ammattilaisina. Pohjimmiltaan olisi tärkeää, että kirjastojen kanssa työskentelevät tukeutuisivat toisiinsa, sillä kaikki hyötyvät siitä.

Koulun ja kirjaston tyypillisempiä yhteistyön muotoja ovat pitkään olleet kirjaston käytön opettaminen, luokkien vierailut kirjastossa sekä lukemaan innostaminen (Sinko, 2000, s. 17; Tuominen, 1999, s. 132). Muita konkreettisia esimerkkejä yhteistyöstä ovat mm. yhteiset tietokannat sekä säännöllisesti koululla vieraileva kirjastoauto. Lukemaan innostamisesta tyypillinen esimerkki on kirjavinkkaus, jossa kirjaston työntekijä menee esittelemään valitsemiaan kirjoja kouluun tai vaihtoehtoisesti oppilaat tulevat kirjastolle kuuntelemaan vinkkausta (Sinko, 2000, s. 26). Tavallisesti koulut tekevätkin yhteistyötä lasten ja nuorten kirjastotoimintaan erikoistuneiden työntekijöiden kanssa. On kuitenkin kirjastoja, joissa kouluyhteistyöhön osallistuvat kaikki kirjaston työntekijät (mts.18). Koulukirjastojen ja yleisten kirjastojen yhteistyö näkyy Suomessa myös tilojen jakamisena. (Tuominen, 1999, s. 136). On esimerkkejä, joissa yleinen kirjasto on toiminut joinakin päivinä tai eri vuorokaudenaikoina sekä koulukirjastona että yleisenä kirjastona. Esimerkiksi Hyvinkäällä Hakalan kirjasto on samassa rakennuksessa esiopetuksen ja peruskoulun vuosiluokkien 1–9 kanssa (Hyvinkään kaupunki, 2023, 2024). Kirjasto toimii aamupäivisin koulukirjastona ja iltapäivisin taas yleisenä kirjastona.

Yhteiset hankkeet ja projektit edistävät merkittävästi koulun ja kirjaston yhteistyötä (Frantsi, 2000, s. 79). Esimerkiksi vuosituhannen vaihteessa Espoossa kirjallisuuspiirin ympärille rakentunut Matilda-hanke oli suuri menestys tämän yhteistyön kannalta. Samoihin aikoihin toteutettiin myös onnistuneesti mm. opettajien tiedonhakua vahvistanut SVIT-projekti Keski-Uudellamaalla (Jäppinen, 2000, s. 86). Yksi merkittävimmistä koulun ja kirjaston yhteistyöhankkeista oli Oulussa vuosina 2002–2004 organisoitu Tietoyhteiskunnan koulukirjasto -hanke (Kontturi, 2004). Hankkeessa kehitettiin yhteistyössä sekä koulukirjastojen tiloja että pedagogiikkaa vastaamaan sen ajan opetussuunnitelmaa ja muuttuvan yhteiskunnan tarpeita (Kurttila-Matero, 2004b, s. 27–28). Hankkeiden ohella tapahtuvat yhteiset koulutukset edistävät myös osaltaan yhteistyötä, sillä yhteisluontoisissa tilaisuuksissa tapahtuu verkostoitumista opettajien ja kirjaston työntekijöiden kesken (Frantsi, 2000, s. 80).

Yhteistyö myös helpottaa kokoelmien hoitoa ja aineiston hankintaa. Suomessa on äärimmäisen harvinaista, että koulukirjaston kokoelma täyttäisi koulun tarpeet täydellisesti (Sinko,

2000, s. 20–21). Esimerkiksi äidinkielen tunneilla oppilaat saattavat lukea määrättyä kirjaa samaan aikaan, jolloin tarvitaan useita kymmeniä kappaleita tiettyä teosta. Koulukirjasto ei välttämättä pysty tarjoamaan riittävästi kappaleita samasta teoksesta edes yhdelle luokalle, puhumattakaan useille luokille. Koulut tarvitsevatkin yhteyden kunnan kirjastoon saadakseen riittävästi aineistoa opetukseen. Myös aineiston hankinnan kannalta on järkevää sopia hankinnoista yhteisesti, ettei samoista teoksista hankita turhaan useita kappaleita moneen eri paikkaan (Salminen, 1999, s. 189). Hankintamäärärahat etenkin pienissä kouluissa voivat muutenkin olla vähäiset, joten kilpailuttaminen saattaa olla vaikeaa. Koulukirjastonhoitaja Katriina Lauronen (2005a, s. 81) toteaa, että vaikka hankintamäärärahat eivät yleensä riitä kilpailuttamiseen, voivat koulukirjastot silti osallistua prosessiin tekemällä yhteistyötä muiden kirjastojen kanssa. Tämän yhteistyön kautta koulukirjasto saisi mahdollisuuden saada alennuksia hankinnoistaan.

Vaikka koulukirjastoa ja yleistä kirjastoa yhdistävät monet asiat, on niiden välillä myös eroja (Tuominen, 1999, s. 132–133). Yleisen kirjaston kokoelman tarkoituksena on ottaa huomioon kaikki kunnassa asuvat lapset ja nuoret, kun taas koulukirjaston kokoelma on suppeampi ja kohdennetumpi. Koulukirjaston kokoelma rakennetaan tukemaan opetussuunnitelmaa ja tyyppillisesti sinne hankitaan enemmän kaunokirjallisuutta. On kuitenkin eroja koulujen välillä siinä, mitä romaaneja hankitaan ja millä perusteilla päätökset tehdään (mts. 135). Tavallisesti lehdet, elokuvat ja pelit taas ovat harvinaisempia hankintoja koulukirjastoissa. Kokoelmiin on tapana myös hankkia jonkin verran opettajien työtä tukevaa materiaalia. Toisaalta pienissä koulukirjastoissa aineiston hankinnassa pääpaino saattaa olla oppilaissa. On lisäksi tärkeää huomata, että perusopetuksen ja yleisen kirjaston yhteistyösopimuksen mallissa ei mainita koulukirjastoa lainkaan (Seinäjoen Erte, i.a.-a). Koulukirjasto voi silti tukea monia yhteistyösuunnitelmassa asetettuja tavoitteita, kuten positiivisen asenteen vahvistamista lukemista ja kirjastoa kohtaan sekä kirjastoon konseptina tutustumista.

3 KOULUKIRJASTOT ULKOMAILLA

Tässä luvussa tarkastelemme tiiviisti koulukirjastojen historiaa ja nykytilannetta ulkomailla ja luomme lyhyen katsauksen keskeisiin maihin, joissa koulukirjastolla on pitkät perinteet. Toimeksiannosta ja opinnäytetyön laajuudesta johtuen tämä luku on kotimaisia koulukirjastoja käsittelevää lukua suppeampi.

Historia. Ulkomailla koulukirjasto on alkanut käsitteenä vakiintua 1960-luvulla (Kuhlthau, 2000, s. 108). Etenkin Yhdysvalloissa alettiin tuolloin käyttää koulukirjaston käsitettä. Kansainvälisesti koulukirjastoa pidettiin yleisestä kirjastosta erillisenä laitoksena, jonka keskeisin tavoite oli tukea koulun opetussuunnitelmaa. 1970-luvulle tultaessa myös koulukirjastoille laadittiin omia opetussuunnitelmia. Samalla kirjastonkäytön opetus ja lukemaan innostaminen alkoivat vakiintua osaksi koulukirjastojen toimintaa. 1980-luvulla koulukirjastojen opetussuunnitelmaa kehitettiin maailmalla edelleen ja siihen sisällytettiin yhä enemmän asioita, kuten esim. opetuksen suunnittelu. Vuosikymmenen aikana tietotekniikka kehittyi, mikä mahdollisti uusia käytäntöjä koulukirjastoissa sekä muutti vanhoja toimintoja, kuten lainauksen ja palautuksen. Suuriin muutoksiin totuttelemisen ei kuitenkaan tapahtunut hetkessä. 1990-luvulla tietotekniikka ja virtuaaliset ympäristöt vähitellen arkipäiväistyivät koulukirjastoissa (mts. 109). Internetin kehittymisen myötä havaittiin myös uusia haasteita, kun informaatiota oli yhä enemmän ja yhä helpommin saatavissa. Tiedonhallintataitojen opetuksesta muodostui samalla merkittävämpi osa koulukirjastojen tehtävää.

Nykytilanne. IFLA:n (2023) mukaan vuonna 2023 maailmassa oli 2,2 miljoonaa koulukirjastoa 2,8 miljoonan kirjaston kokonaismäärästä. Monissa maissa koulukirjastoja on jopa moninkertainen määrä verrattuna yleisiin kirjastoihin. Esimerkiksi Turkissa koulukirjastoja oli vuonna 2023 reilu 36 000 tuhatta ja yleisiä kirjastoja vain alle 1300. Erot kirjastolaitosten määrissä tuntuvat suurilta Suomesta katsottuna, koska meillä on totuttu vahvaan yleisten kirjastojen verkostoon. Rekisteröityjä käyttäjiä koulukirjastoissa on tilastojen perusteella ollut vuonna 2023 yhteensä 348,8 miljoonaa ja lainoja on ollut 657,2 miljoonaa kappaletta (IFLA, 2023). On huomioitava, että nämä IFLA:n kirjastotilastot eivät sisällä kaikkia maita eivätkä kaikkien maiden tiedot ole ajan tasalla, mutta ne antavat kuitenkin yleiskuvan koulukirjastojen tilanteesta kansainvälisesti. Suomen koulukirjastojen määrää ei tilastosta löydy.

Keskeiset koulukirjastomaat. Kanadassa, Isossa-Britanniassa, USA:ssa sekä Australiassa on jo vuosikymmeniä sitten havaittu koulukirjaston merkitys oppimisen tukena (Niinikangas, 1995, s. 19–20). Niitä on kehitetty systemaattisesti oppimisen tapojen muuttuessa, mikä on mahdollistanut niiden aseman vahvoina koulukirjastomaina. Samaan aikaan koulukirjasto on tiiviisti nivottu koulujen strategioihin. Esimerkiksi Englannissa koulukirjastotoiminta on pitkälle kehittynyttä (Tuominen, 1995, s. 49). Toisin kuin Suomessa, koulukirjastonhoitajat ovat saaneet siellä koulutuksen ja he hoitavat koulukirjastoa täyspäiväisesti. Lisäksi monissa Englannin kansallisissa ohjelmissa on käsitelty koulukirjastojen ja tiedonhallintataitojen merkitystä. Myös Tanskassa opettajia on tämän vuosituhannen alussa koulutettu koulukirjastonhoitajiksi järjestelmällisesti (Kolu, 2000, s. 51). Yhdessä koulussa on ollut useita koulutettuja kirjastonhoitajia, jotka ovat laatineet yhteisesti suunnitelmat kirjaston käytölle. He ovat myös voineet käyttää runsaasti aikaa pelkästään kirjaston hoitamiseen. Toisaalta koulukirjastonhoitajien koulutustason tämänhetkisestä tilanteesta Tanskassa ei ole tarkkaa tietoa. Koulukirjastonhoitajien roolia vertailtaessa kansainvälisesti onkin tärkeää muistaa, että heidän saamansa koulutus vaihtelee maittain (IFLA, 2015, s. 26).

4 KOULUKIRJASTOJA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Tähän lukuun olemme nostaneet keskeisimmät peruskoulujen koulukirjastojen toimintaa säätelevät lait eli lain yleisistä kirjastoista sekä perusopetuslain. Vertailemme myös voimassa olevia lakeja niitä edeltäneisiin lakeihin. Vaikka tarkastelemme tässä luvussa vain lainsäädäntöä, ohjaavat koulukirjastojen toimintaa olennaisesti myös mm. IFLAn (2015, 2021) laatimat kansainväliset suositukset.

Laki yleisistä kirjastoista. Laki yleisistä kirjastoista ei ole koskaan edellyttänyt kirjastojen perustamista kouluihin, eikä koulukirjastoille ole ikinä tehty pelkästään niitä koskevaa lainsäädäntöä. Tietääksemme kukaan ei ole koskaan yrittänyt tehdä koulukirjastolle omaa lainsäädäntöä eikä kukaan ole yrittänyt tehdä koulukirjastoista laillisesti edellettyjä. Varsinaisen koulukirjastolain puuttuessa on toimintaa ohjannut laki yleisistä kirjastoista. Sivistysvaliokunnan (2016) mietinnössä hallituksen ehdotuksesta säätää yleisten kirjastojen lakia tuodaan esiin, että asiantuntijalausuntojen mukaan koulukirjaston asema yleisessä kirjastolaissa on epäselvä. Nykyisessä kirjastolaissa koulukirjasto mainitaan lähinnä mahdollisena yhteistyökumppanina toiminnan kehittämisen ja laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamisen näkökulmasta (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, 11 §). Vanhaan kirjastolakiin verrattuna muutosta ei ole tässä suhteessa tapahtunut, sillä koulukirjastoja koskeva maininta noudattaa siinä melko sanatarkasti samaa linjaa (Kirjastolaki 904/1998, 3 luku 4 §).

Perusopetuslaki. Koulukirjastojen toimintaa ei säätele pelkästään kirjastolaki, vaan myös perusopetus- tai lukiolaki riippuen siitä, onko koulukirjasto osa peruskoulua vai lukiota (Frantsi ym., 2015, s. 4). Koska koulukirjastot toimivat koulujen fyysisissä tiloissa ja niillä on oma roolinsa myös pedagogiikassa, on luonnollista, että ne on huomioitu näissäkin laeissa. Koulukirjastotoimintaa koskeva kirjaus perusopetuslaissa on seuraavanlainen:

Perusopetuksen yhteydessä voidaan oppilaille järjestää kirjastotoimintaa, kerhotoimintaa ja muuta opetukseen läheisesti liittyvää toimintaa. (Perusopetuslaki 629/1998, 8 luku 47 §)

Käytännössä laki ei suoraan velvoita kouluja järjestämään koulukirjastotoimintaa, vaan se on jokaisen koulun itse päätettävissä. Muita mainintoja perusopetuksen yhteydessä toimivista koulukirjastoista nykyisessä perusopetuslaissa ei ole. Vaikka voimassa olevassa perusopetuslaissa ei anneta tarkkoja säännöksiä koulukirjastoille, jätetään usein huomiotta lain

yhteydessä annettu lausunto (Frantsi ym., 2015, s. 4). Eduskunnan antama lausunto hallituksen esitykseen liittyen on sävyiltään huomattavasti velvoittavampi (Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi, 70/1998). Koulukirjastoihin liittyen siinä on mm. seuraavanlainen kirjaus:

Eduskunta edellyttää, että opetusministeriö painottaa lähivuosien toiminnassaan koulujen kirjasto- ja tietopalvelutoiminnan kehittämistä riittävän monipuolisesti opetuksen pedagogisen kehittämisen osana. (Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi 70/1998, s. 1)

Voimassa olevaa perusopetuslakia edeltäneessä peruskoululaissa sen sijaan koulukirjastoon liittyvät maininnat ovat hieman erilaisia. Vanhassa laissa esimerkiksi todetaan, että peruskouluun täytyy hankkia kirjasto (Peruskoululaki 476/1983, 8 luku 75 § 2 mom.). Kirjasto rinnastetaan siinä samankaltaiseksi pakolliseksi asiaksi kuin vaikkapa kalusto ja opetusvälineet.

5 KOULUKIRJASTOJEN MERKITYS

Koulukirjaston merkityksestä oppilaille on olemassa runsaasti tutkittua tietoa. Sen sijaan tutkimuksia koulukirjaston vaikutuksista opettajiin ja koko yhteiskuntaan on tuotettu vähemmän. Tässä osiossa tarkastelemmekin koulukirjastoa monelta eri taholta. Ensin tutkimme koulukirjastoa oppilaan perspektiivistä ja sen jälkeen pohdimme koulukirjaston merkitystä myös opettajan ja yhteiskunnan näkökulmasta.

5.1 Merkitys oppilaille

Koulukirjasto edistää ennen kaikkea oppilaiden tasa-arvoa, sillä se tarjoaa jokaiselle taustasta ja osaamistasosta riippumatta pääsyn monipuolisiin aineistoihin (Tonne & Pihl, 2012, Lähteelän ym., 2022, s. 72 mukaan). Lähellä oleva, saavutettava kirjallisuus madaltaa oppilaiden kynnystä tarttua erilaisiin kirjoihin (mts. 73). Tuttu ympäristö kannustaa osaltaan intuitiiviseen kirjojen selailuun ja lukemiseen. Oppilas löytää koulukirjastosta myös helpommin juuri itselleen sopivaa luettavaa (Frantsi ym., 2015, s. 6). Koulukirjastolla onkin äärimmäisen tärkeä rooli ajatellen etenkin niitä oppilaita, joiden kotona tai muussa vapaa-ajan ympäristössä kirjallisuutta ei ole johtuen esimerkiksi vanhempien vähävaraisuudesta tai lähimmän kirjaston kaukaisesta sijainnista. Anneli Kesola (2005, s. 59–60) esittääkin, että toimivaa ja tarkoituksenmukaista koulukirjastoa voidaan perustellusti kutsua joka oppilaan subjektiiviseksi oikeudeksi.

Koulukirjaston merkityksestä oppilaille on olemassa myös tutkittua tietoa etenkin ulkomailla. Clark ja Teravainen-Goff (2018) selvittivät syitä englantilaisten oppilaiden koulukirjaston käyttöön. Tulosten perusteella kolme tärkeintä syytä olivat kiinnostava kirjallisuus (57,4 %) viihtyisyys (49,2 %) sekä mahdollisuus käyttää tietokoneita (44,6 %) (Clark & Teravainen-Goff, 2018, s. 5). Lisäksi tutkimuksessa todettiin, että kaksi yleisintä syytä siihen, miksi oppilaat eivät käytä koulukirjastoa, on se, että siellä ei ole heitä kiinnostavia kirjoja (45,9 %), ja se, että heidän ystävänsä eivät käytä kirjastoa (36,7 %). Ajantasainen ja kiinnostava kokoelma lisää tutkimuksen mukaan merkittävästi koulukirjaston käyttöä. Samassa tutkimuksessa väitetään myös sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevien nuorten käyttävän koulukirjastoa todennäköisemmin kuin paremmassa asemassa olevien nuorten (mts. 2). Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että varakkaammat perheet pystyvät hankkimaan kirjoja enemmän kotiin, jolloin lapsella ei ole tarvetta tai kiinnostusta käyttää koulukirjastoa.

McKirdy (2021) on puolestaan tutkinut peruskoulun ohessa olleiden koulukirjastojen vaikutusta vapaa-ajan lukemiseen Uudessa-Seelannissa. Tutkittavat olivat lukion ensimmäisen vuoden opiskelijoita. Heiltä kysyttiin mm. oman peruskoulun koulukirjaston vaikutuksista henkilökohtaiseen lukemisharrastukseen. Keskeinen havainto tutkimuksessa liittyi koulukirjastonhoitajiin. Ne oppilaat, joiden koulukirjastossa oli ollut kirjastonhoitaja, suhtautuivat lukemiseen myönteisemmin kuin he, joilla koulukirjastonhoitajaa ei omassa kirjastossa ollut. Merkille pantavaa on se, että Uudessa-Seelannissa koulukirjastonhoitajat ovat tyypillisesti opettajia eikä heillä ole juurikaan koulutusta tehtävänsä (McKirdy, 2021, s. 522). Tilanne siellä muistuttaaakin melko paljon tässä suhteessa Suomen koulukirjastoja.

Tutkimukset osoittavat niin ikään, että koulukirjastolla on suora yhteys oppilaiden oppimismenestykseen sekä yleissivistykseen (Internation Association of School Librarianship (IASL), 2010; Niinikangas, 1999b, s. 29). Useiden koulujen opetussuunnitelmissa mainitaankin oppilaiden yleissivistyksen kehittämisen merkitys (Salminen, 1999, s. 188). Koulukirjastolla on keskeinen rooli tämän tavoitteen saavuttamisessa, sillä se mahdollistaa lukuharrastuksen ja lisää oppilaiden kirjallisuudentuntemusta. Varhaisessa vaiheessa lukemaan oppivalla lapsella onkin hyvät mahdollisuudet pärjätä elämässä (Loh ym., 2022, s. 932). Painetun kirjallisuuden täyttämässä ympäristössä lapsen lukutaito kehittyy ja hän ymmärtää paremmin lukemaansa. Samalla lapsen kiinnostus lukemiseen säilyy (mts. 939).

Anna Kajanderin (2020, s. 73) tekemät havainnot tukevat osaltaan tutkimuksissa esiin nousseita asioita. Kajander haastatteli väitöskirjaansa varten eri ikäisiä ihmisiä liittyen heidän lapsuutensa lukukokemuksiin ja -muistoihin. Etenkin ikäihmisten vastauksissa korostui koulukirjaston merkitys. Koulukirjasto yhdistyi heidän vastauksissaan selkeästi oman lukuharrastuksen kehittymiseen. Vastauksista pystyi myös päättelemään, että koulukirjastot lisäsivät haastateltavien uteliaisuutta ja innostusta yleisellä tasolla (Kajander, 2020, s. 74). Monille vastajille oli jäänyt positiivinen mielikuva koulukirjastosta, ja he muistivat myös tarkasti ensimmäisiä käyntejään koulukirjastossa.

Koulukirjasto myös tehostaa monien taitojen, kuten esimerkiksi tiedonhallintataitojen, oppimista (IASL, 2010). Se mahdollistaa tiedonhallintataitojen pitkäjänteisen opetuksen ja samalla sitoo näiden taitojen kehittämisen ja käytännön yhteen (Kontturi & Kurttila-Matero, 2004, s. 24). Oppilaat sisäistävät oppimaansa paremmin ratkoessaan käytännön ongelmia aidoissa tilanteissa niin pienryhmissä kuin itsenäisestikin. Myös tiedonhaun erilaiset strategiat

tulevat oppilaille tutummiksi, kun he selailevat tai paneutuvat syvemmin koulukirjaston aineistoihin (mts. 25). Koulukirjasto mahdollistaa asioiden ymmärtämisen, mikä on pitkällä tähtäimellä oppilaille paljon hyödyllisempää kuin pelkästään oppitunneilla asioiden ulkoa opettelu.

Myös muiden taitojen, kuten ryhmätyö- ja tiedonhakupaitojen, kehittyminen vauhdittuu koulukirjastossa (Niinikangas, 1999b, s. 29). Oppilaat oppivat toisaalta toimimaan itsenäisesti ja heidän oma-aloitteisuutensa kehitty. Lapsena opitut vastuulliset ja eettiset toimintamallit eivät katoa, vaan ne säilyvät vielä aikuisenakin (IFLA, 2015, s. 22). Kaikki oppilaat huomioonottava koulukirjasto myös lisää koko koulun laatua. Samalla se tarjoaa oppilaalle tilan, jossa hän voi viettää aikaa vaikkapa välitunneilla tai koulupäivän päätteeksi (Saarela, 2004, s. 87; Junell 1999, s. 229). Tämä on hyödyllistä etenkin bussilla kulkeville oppilaille, sillä kuljetuksia täytyy tavallisesti odottaa. Oppilaat voivatkin viettää aikaa koulukirjastossa aamulla ennen koulupäivän alkamista ja iltapäivällä sen päätyttyä.

5.2 Merkitys opettajille

Hyvä koulukirjasto vaikuttaa positiivisesti sekä oppilaiden että opettajien arkeen ja toimintaan. Hyrkäs (2004, s. 56) arvioi koulukirjaston tukevan parhaimmillaan sekä oppilaiden kehittymistä että opettajien ammattitaitoa. Hyrkäs korostaa myös, että koulukirjaston positiiviset vaikutukset opettajiin heijastuvat koko koulun toimintaan positiivisen ilmapiirin muodossa. Niin oppilaiden kuin opettajienkin motivaatio kasvaa ja arki tuntuu mielekkäämmältä. IFLA (2015, s. 44) painottaa niin ikään opettajien taitojen ja opetusmenetelmien kehittyvän koulukirjastossa. Järjestön mukaan opettajatkin voivat oppia uusia asioita ja syventää ymmärrystään jo osaamistaan asioista koulukirjastossa.

Lauronen (2005b, s. 95) toteaa, että opettajien tehtävä on luoda sellainen oppimisprosessi, jossa oppilaat voivat hyödyntää koulukirjastoa. Esitelmät, esseet ja tutkielmat ovat esimerkkejä oppimistehtävistä, joissa opettajat voivat hyödyntää koulukirjastoa. Lauronen (2005a, s. 72) painottaa, että koulukirjasto ei palvele vain oppilaita vaan se toimii monissa kouluissa myös opettajien käsikirjastoina ja opetuksen resurssina. Samalla se voi olla ikään kuin opettajien työkalu, joka auttaa heitä tuntemaan omat oppilaansa paremmin, sillä he näkevät sen kautta, mistä heidän oppilaansa ovat kiinnostuneita ja kuinka he oikeastaan oppivat. Hirvimäki (2002, s. 25) puolestaan huomauttaa, että monimuotoisuutensa takia koulukirjasto on

yhtä lailla tilana hyödyllinen opettajille. Kirjasto voi tarpeen vaatiessa toimia ryhmätyö-, opetus-, oleskelu-, esittely-, atk- tai itseopetustilana sekä esimerkiksi lukusalina.

Nykyään tärkeiden tiedonhallintataitojen opettaminen on opettajien näkökulmasta helpompaa silloin, kun koulussa on koulukirjasto (Niinikangas, 1995, s. 27–28). Aidossa oppimisympäristössä tiedonhallintataitojen opettaminen on opettajalle luontevampaa kuin tavallisessa luokassa. Koulukirjasto onkin hyvä ottaa huomioon opetussuunnitelmassa, sillä yhteisvastuullisen suunnittelun ja opettamisen mallia hyödyntäen opettajat ja mahdolliset kirjastonhoitajat pystyvät hyödyntämään toistensa vahvuuksia tiedonhaun opetuksessa.

Vaikka koulukirjastosta on paljon hyötyä opettajille, saattavat jotkut heistä kuitenkin kokea asian toisin. On esimerkiksi mahdollista, että joillakin opettajilla on negatiivisia tunteita koulukirjastoa hoitavia kirjastoammattilaisia kohtaan. Jotkut opettajat saattavat nähdä koulukirjastosta vastaavat kirjastonhoitajat ”turhina” työntekijöinä, joiden työtä voisi tehdä kuka tahansa muukin. Toisaalta opettajat voivat kokea, että koulukirjaston ylläpitäminen lisää heidän työtaakkaansa, mikäli varsinaista koulutettua koulukirjastonhoitajaa ei ole. Esimerkiksi Äidinkielen opettajain liitto (2017) tuo esille antamassaan asiantuntijalausunnossa eduskunnalle, että koulukirjastojen toiminta on tällä hetkellä kokonaan riippuvainen koulun henkilökunnan toiminnasta. Liitto tuokin esille lausunnossaan, että heidän mielestään Suomi tarvitsee kansallisen koulukirjastostrategian.

5.3 Yhteiskunnallinen merkitys

Niin koulukirjaston kuin koko kirjastolaitoksen ytimessä on lukeminen, jonka positiivista vaikutuksista löytyy lukuisia tutkimuksia. Esimerkiksi tunnetaidot ja empatiakyky kehittyvät pitkiä tekstejä lukiessa. Varhaisessa iässä koulukirjaston kautta kirjallisuuteen tutustuvat oppilaat ovatkin hyvässä asemassa muihin verrattuna. Omasta kiinnostuksesta lähtevä lukeminen kehittää mieltä ja lisää motivaatiota myös opiskeluun (Valtakorpi & Pelkonen, 2004, s. 45). Motivoitunut oppilas jatkaa todennäköisesti opintojaan pidempään, ja hänellä on myös paremmat mahdollisuudet päästä kiinni työelämään. Jokainen työssäkäyvä ihminen puolestaan auttaa omalla toiminnallaan ylläpitämään hyvinvointivaltiota. Samalla työttömyys vähenee ja valtion talous pysyy vahvana.

Koulukirjasto myös kannustaa oppilaita aktiiviseen ja oma-aloitteeseen tiedonhakuun. Tiedonhaku- ja hallintaidoista on hyötyä niin myöhemmissä opiskeluissa kuin arjessa ylipäätään. Esimerkiksi kriittinen suhtautuminen asioihin lisääntyy, mikä vahvistaa merkittävästi sananvautta ja demokratiaa (Niinikangas, 1999b, s. 20). Etenkin internetin ja tekoälyn aikakaudella tämä on tärkeää, sillä hyvillä tiedonhallintaidoilla ja oikeanlaisella kriittisyydellä varustettu henkilö osaa mm. erottaa valheellisen tiedon oikeasta. Toisaalta koulukirjastoa käyttävä oppilas on myös uteliaampi ympäröiviä ilmiöitä kohtaan. Täysi-ikäiseksi tullessaan hän kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista ja tietää, miten asioihin voi vaikuttaa.

Koulukirjastojen olemassaolo hyödyttää myös yleisiä kirjastoja (Valtakorpi & Pelkonen, 2004, s. 45). Esimerkiksi Oulussa on tutkittu, että koulukirjasto lisää oppilaiden kiinnostusta myös kunnan yleistä kirjastoa kohtaan (Kurttila-Matero, 2004c, s. 139). Etenkin vapaa-ajalle suunnattu lukeminen koulukirjaston kokoelmissa kannustaa oppilaita käyttämään yleistä kirjastoa (Valtakorpi & Pelkonen, 2004, s. 45) Koulukirjasto luo näin osaltaan pohjaa kirjastonkäytölle ja sitä kautta lukuharrastukselle.

6 HYVÄN KOULUKIRJASTON PIIRTEET

Ollakseen toimiva kokonaisuus pitää koulukirjaston täyttää monia kriteerejä ja vastata koulunsa tarpeisiin. Käsittelemme tässä osiossa ensin yleisellä tasolla koulukirjaston tärkeimpiä tehtäviä ja sen jälkeen määrittelemme, millaiset tilat ja kokoelmat kirjastossa täytyy lähtökohdaisesti olla. Viimeisessä alaluvussa arvioimme koulukirjastonhoitajan roolia ja merkitystä.

6.1 Koulukirjaston tehtävät

Suomen Unesco-toimikunnan (2001, s. 8) julkaisemassa koulukirjastojulistuksessa todetaan, että koulukirjaston tehtävänä on helpottaa oppilaiden opiskelua tarjoamalla heille kirjallisuutta, palveluita sekä muita välineitä. Samassa julistuksessa lausutaan, että koulukirjastolla on tehtävä olla tasapuolisesti saatavilla kaikille kouluuyhteisön jäsenille ja tarjota erityispalveluja niille, jotka eivät pysty käyttämään kirjaston tavanomaisia palveluja. IFLA:n (2021) koulukirjastomanifestissa puolestaan nostetaan esiin koulukirjaston rooli oppilaiden lukutaidon kehittämässä. Manifestissa korostetaan erityisesti informaatiolukutaidon sekä kriittisen lukemisen merkitystä. Samoilla linjoilla on Opetushallitus (2014, s. 36), jonka laatiman Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet -asiakirjan mukaan koulukirjaston tehtävä on edistää oppilaiden lukemiseen ja tietoon liittyviä taitoja. Suunnitelman perusteissa mm. todetaan koulukirjaston olevan apuväline oppilaiden yksilöllistämässä ja opetuksen monipuolistamisessa.

Erilaisten oppimisprosessien opettaminen on niin ikään yksi koulun ja sitä kautta myös koulukirjaston tärkeimmistä tehtävistä (Kuhlthau, 2000, s. 107–108). Pelkkä asioiden ulkoa opettelu ei valmenna oppilaita toimimaan nyky-yhteiskunnan asettamien vaatimusten mukaan. Esimerkiksi tiedonhankinnan opetuksessa tärkeämpää on havainnollistaa oppilaalle, miten löytää mahdollisimman luotettavaa tietoa, kuin antaa valmiita vastauksia. Koulukirjasto ja siellä työskentelevä kirjastonhoitaja edistävät konkreettisesti lasten tiedonhankintataitoja sekä ymmärrystä oppimisprosesseista.

Koulukirjaston tehtäviin kuuluu oleellisesti myös oppilaiden kannustaminen itseohjautuvaan ja tutkivaan oppimiseen (Yli-Lonttinen, 1999, s. 175; Lagerblom, 1995, s. 33). Koulussa opiskellaan usein joko itsenäisesti tai muiden kanssa erilaisten projektien ja ryhmätöiden parissa, ja erilaiset opiskelumuodot tulevat vain lisääntymään myöhemmissä opinnoissa. Koulukirjaston täytyykin tarjota tilat ja välineet niin itsenäiseen kuin

vuorovaikutteiseen työskentelyynkin. Samalla sen pitää vastata lasten tiedontarpeisiin ja kannustaa lapsia olemaan uteliaita erilaisia ilmiöitä kohtaan (Junell, 1999, s. 237).

Lisäksi koulukirjaston täytyy tukea heikommassa asemassa olevia oppilaita, kuten vaikkapa muista kulttuuritaustoista tulevia lapsia (Frantsi ym., 2015, s. 6). Esimerkiksi monikielisen kokeelman avulla koulukirjasto voi edesauttaa vieraskielisten lasten integroitumista suomalaisen yhteiskuntaan. Myös muiden erityisryhmien, kuten oppimisvaikeuksista tai neuropsykiatrisista haasteista kärsivien oppilaiden, palveleminen kuuluu olennaisesti koulukirjaston tehtäviin. Koulukirjastosta ei saa muodostua sellaista oppimisympäristöä, joka tukee ainoastaan jo valmiiksi paljon lukevia ja koulussa menestyviä oppilaita. Se on kuitenkin pohjimmiltaan olemassa kaikkia oppilaita varten, joten palvelut ja kokoelmat tulee räätälöidä heidän tarpeidensa pohjalta (Marquardt & Bhardwaj, 2023, s. 156; IFLA, 2015, s. 16).

6.2 Koulukirjaston tilat

Rochen ym. (2022) mukaan koulukirjaston tulisi sijaita keskellä koulua niin, että oppilaat kohtaisivat sen jatkuvasti koulussa kulkiessaan. Koulukirjaston tulisi olla tilana riittävän suuri, jotta sinne mahtuisi ainakin yksi kokonainen luokka. Samalla oppilaat voisivat harjoittaa siellä erilaisia aktiviteetteja, kuten esimerkiksi ryhmätöitä ja itsenäistä lukemista. Koulukirjaston tulisi myös tarjota oppilaille mahdollisuus käyttää informaatioteknologiaa, kuten tietokoneita. Kirjaston tiloissa olisi hyvä olla huonekaluina ainakin pöytiä, tuolia ja pehmeitä istumapaikkoja. Koska koulukirjaston kalustaminen on hyvin kallista, jokaisella kalusteella olisi oltava selkeä tarkoitus. On tärkeää ottaa huomioon hyllyjen korkeus koulukirjastoissa, jotta kokoelma on saavutettavissa nuoremmille oppilaille ja niille, joilla voi olla vammoja. Riittävä valaistus, lämmitys ja ilmanvaihto ovat puolestaan olennaisia asioita viihtyvyyden kannalta.

Myös arkkitehti Leena Yli-Lonttisen (1999, s. 177–179) mielestä koulukirjastossa pitää olla avarat yhteiset tilat, mutta lisäksi tilaa hiljaiselle työskentelylle. Hiljaisen tilan rauhallisuus tulee varmistaa mm. riittävällä äänen eristyksellä. Koulukirjaston tilojen läheisyydessä on hyvä olla myös opettajienhuoneita sekä ryhmätötiloja ja tarvikevarastoja. Lisäksi tarvitaan riittävästi tietokoneita sekä hyvä ja ergonominen kalustus. Yli-Lonttinen korostaa koulukirjaston tilojen visuaalisen ilmeen tärkeyttä, sillä se voi vaikuttaa suuresti viihtyvyyteen. Hänen mukaansa koulukirjaston tiloissa ja niiden suunnittelussa täytyy ottaa huomioon myös vallitsevat pedagogiset suuntaukset. Lea Tuovinen (2004, s. 79) sen sijaan painottaa muunneltavien

tilojen ja ergonomisten kalusteiden merkitystä. Tuovinen (s. 83) arvelee laadukkaiden huonekalujen yhdistettyinä joustaviin tiloihin mahdollistavan sen, että kirjastossa voidaan järjestää muitakin tilaisuuksia ja samalla se toimii avoimena oppimisympäristönä.

Erilaisista ohjeistuksista huolimatta ei ole kuitenkaan olemassa yhtä täydellistä mallia, jota voitaisiin hyödyntää kaikkien koulukirjastojen tilojen suunnittelussa (IFLA, 2015, s. 32). Esimerkiksi Rochen ym. (2022) ajatuksia optimaalisista tiloista voi olla hankala viedä käytäntöön pienemmissä kouluissa. Oppilaita ei välttämättä mahdu kirjaston tiloihin kovin montaa kerrallaan eikä myöskään tietokoneita ole rajattomasti. Tärkeintä onkin suunnitella koulukirjaston tilat jokaisen koulun ja sen oppilaiden tarpeiden pohjalta.

6.3 Koulukirjaston kokoelmat

Koulukirjaston kokoelmissa tulee olla niin kauno- ja tietokirjallisuutta lapsille kuin opetuksessa hyödynnettävää materiaalia opettajille (Kontturi & Kurttila-Matero, 2004, s. 22). On tärkeää, että kokoelmassa on myös uudempaa kirjallisuutta lapsille. Jos kokoelmaa ei ylläpidetä tai karsita säännöllisesti, käy helposti niin, että hyllyihin jää pelkkiä vanhoja klassikkoromaaneja sekä vanhentunutta tietokirjallisuutta. Laadukkaassa koulukirjastossa kokoelma onkin tasapainossa. Lapset voivat valita luettavakseen uusia ja kiinnostavia kirjoja, mutta toisaalta heille on tarjolla myös klassikoita. Oppilaan näkökulmasta on myös tärkeää, että kokoelmissa on luettavaa eri-ikäisille ja eritasoisille lukijoille (Loh ym., 2022, s. 938). Lukiessaan sopivan haastavaa tekstiä oppilaat kokevat onnistumisen tunteita ja samalla heidän itseluottamuksensa kehittyä.

Laurosen (2005b, s. 71) mielestä koulukirjaston kokoelman tehtävä sekä asia, mikä oikeuttaa sen olemassaolon, on se, miten hyvin se toteuttaa opetussuunnitelmassa laaditut tavoitteet. Lauronen (2005a, s. 81) on lisäksi esittänyt, että uusi kirjallisuus koulukirjastoissa on erityisen tärkeää, sillä se motivoi oppilaita käymään kirjastossa, koska juuri uusista kirjoista puhutaan ja niitä mainostetaan. Myös Tuominen (1999, s. 141) tähdentää, että yksikin vanhentunut kirja koulukirjaston kokoelmissa vaikuttaa negatiivisesti koko aineistoon. Hyllyssä vanha kirjallisuus heikentää sen ympärillä olevan uudemman kirjallisuuden vetovoimaa, koska lapset kiinnittävät huomioita kirjojen selkämkyksiin ja visuaalisuuteen. Tuominen korostaakin, että vanhoja teoksia pitäisi poistaa matalalla kynnyksellä koulukirjaston kokoelmista. Tuomisen tapaan myös Hirvimäki (1999, s. 210) tähdentää koulukirjaston kokoelmien ajantasaisuuden

merkitystä. Vanhentunut kirjallisuus ei hänen mukaansa ainoastaan vähennä koko kokoelman houkuttelevuutta, vaan se saattaa jopa sisältää haitallista tietoa.

Lauronen (2005a, s. 77) tuo artikkelissaan esille, että koulukirjastot olisi hyvä järjestää yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän YKL:n mukaan. Tällä tavoin oppilaat tottuisivat yleisten kirjastojen hyllyjärjestykseen. Myös Junellin (1999, s. 235) mielestä yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä on hyvä tapa järjestää koulukirjaston aineistot. Junell näkee tässä luokitusjärjestelmässä etuna sen, että oppilaat osaavat etsiä aineistoa jatkossa myös yleisten kirjastojen kokoelmista. Koulukirjastossa ei kuitenkaan ole tarvetta luokitella aineistoja yhtä tarkasti kuin yleisessä kirjastossa, joten pelkät pääluokat yleensä riittävät. Toinen tapa on järjestää hyllyjen aineistot oppiaineen tai aiheen mukaan. Junell kuitenkin muistuttaa, että ei ole olemassa yhtä ja oikeaa tapaa luokitella koulukirjaston kokoelmia. Hän korostaakin koulun opetussuunnitelman hyödyntämistä hyllyjärjestystä pohtiessa.

Kokoelmatyö koulukirjastossa on pohjimmiltaan hyvin samankaltaista kuin yleisessä kirjastossa (Junell, 1999, s. 233). Esimerkiksi hankinnat ja poistot sekä sisällönkuvailu ja luettelointi ovat rutiininomaisia tehtäviä koulukirjastonhoitajalle. Toisaalta sisällönkuvailua ja luettelointia ei tarvitse tehdä koulukirjastoissa kovin tarkasti, vaikka niiden suunnitteluun kannattaa käyttää aikaa (Heino & Valtakorpi, 2004, s. 36). Päivittäisen kokoelmatyön taustana kirjastonhoitajan on hyvä pitää mielessä myös koulun opetussuunnitelma, sillä tekemisen täytyy aina olla linjassa opetussuunnitelmassa mainittujen arvojen ja tavoitteiden kanssa (Junell, 1999, s. 235). Itse kokoelma sen sijaan eroaa jonkin verran yleisen kirjastojen kokoelmista. Yleensä koulukirjastoissa pääosa aineistosta on kirjallisuutta eikä mm. musiikkia, elokuvia tai pelejä tai muuta yleisessä kirjastossa olevaa aineistoa juurikaan ole. Lehtiä sen sijaan voidaan mahdollisuuksien mukaan hankkia joihinkin koulukirjastoihin.

Frantsi ym. (2015, s. 12–13) listaavat koulukirjaston aineiston hankinnassa yleensä käytössä olevat kuusi valintakriteeriä. Näitä ovat sopivuus-, sisältö-, käyttäjä-, soveltavuus-, hinta- ja koulukohtainen kriteeri. Sopivuuskriteeri katsastaa hankittavan aineiston tarkoituksellisuuden opetuksen ja oppimisen näkökulmasta. Sisältökriteerillä katsotaan hankittavan aineiston luotettavuus, relevanssi ja ajankohtaisuus sekä yleisesti se, mitä se tuo kokoelmaan. Käyttäjäkriteeri arvioi, kuinka hankittava aineisto ottaisi huomioon käyttäjien tiedontarpeet, iän, sosiaalisen ja henkisen tason sekä oppimistyyliä. Soveltavuuskriteeri ottaa huomioon aineiston, kustantajan, kirjailijan maineen ja aineiston saatavuuden. Hintakriteerissä otetaan huomioon

hankinnan syy, sen kiireellisyys ja saatavuus sekä hinta. Koulukohtaisella kriteerillä sen sijaan tarkistetaan, kuinka hankittava aineisto tukisi koulun opetussuunnitelmaa ja miten se laadullisesti sekä sisällöllisesti täydentäisi kokoelmaa.

Hankittua kokoelmaa täytyy myös jatkuvasti kehittää (Heino & Valtakorpi, 2004, s. 35). Ensimmäinen askel kokoelman kehittämisessä on sen arviointi. Laurosen (2005b, s. 83) mukaan tarpeettomat ja vanhentuneet aineistot täytyy poistaa, ja tässä kohtaa on hyvä myös ottaa opettajia mukaan arviointiin, sillä he tietävät parhaiten, mitkä kirjat soveltuvat vielä nykyiseen opetussuunnitelmaan. Arvioinnin ja sen pohjalta tehtyjen poistojen jälkeen seuraa hankintojen suunnittelu (Heino & Valtakorpi, 2004, s. 35). Aineiston hankinnan täytyy olla suunnitelmallista yksittäisten ostopien sijaan. Suunnitelma on hyvä tehdä vuosittain ja siinä täytyy ottaa huomioon käytettävissä olevat resurssit. Resurssit voidaan jakaa esim. luokkien tai oppiaineiden mukaan. Hankintoja tehtäessä yleinen kirjasto voi antaa arvokasta tietoa ja suosituksia koululle, sillä kaikkia kiinnostavia aineistoja on mahdotonta hankkia (mts. 36).

6.4 Koulukirjastonhoitajan rooli

Koulukirjastonhoitajan tulee olla pätevä ja työlleen omistautunut henkilö, joka toimii tiiviissä yhteistyössä sekä yleisen kirjaston että koulun muun henkilökunnan kanssa (IFLA, 2021). Hänen pitää osata toimia verkottuneessa ympäristössä, ja hänen täytyy sekä johtaa että suunnitella omaa työtään ja toimia niin painettujen kuin digitaalisten tekstienkin kanssa. Tärkeempi rooli ja tehtäväkuva kuitenkin vaihtelevat eri kouluissa riippuen mm. käytettävissä olevasta budjetista, opetussuunnitelmasta sekä koulun omasta pedagogiikasta. Suomen Unesco-toimikunnan (2001, s. 10) julkistamassa koulukirjastojulistuksessa todetaan myös valtion lainsäädännön ja taloudellisen tilanteen vaikuttavan koulukirjastonhoitajan rooliin.

Kirjastonhoitaja Eija Hirvimäen (2005, s. 66–67) näkemyksen mukaan koulukirjastonhoitajan pitäisi auttaa oppilaita oppimistulosten saavuttamisessa, opettaa tiedonhallintataitoja oppilaille sekä opettajille ja tehdä yhteistyötä oppilaiden ja opettajien kanssa niin, että he inspiroituvat ja ymmärtävät, kuinka kirjaston palvelut toimivat. Hirvimäki myös painottaa, että koulukirjastonhoitajan täytyy puhua kirjaston puolesta sen yhteyshenkilönä ja kehittää oman koulukirjastonsa toimintaa sekä visioida sen tulevaisuutta. Lisäksi koulukirjastonhoitajan tulee vastata siitä, että koulukirjaston palvelut ja kokoelma ovat linjassa koulun tarpeiden kanssa. Kun on kyse konkreettisesta koulukirjastotyöstä, koulukirjastonhoitajan pitäisi osata toimia oman

koulukirjaston kokoelmansa asiantuntijana ja samalla olla tiedon välittämisen sekä hankinnan ammattilainen. Myös monet taidot, kuten digi- ja mediataidot sekä vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot, ovat keskeisiä työn kannalta (IFLA, 2015, s. 26). Monenlaisesta muustakin osaamisesta on koulukirjastonhoitajalle hyötyä.

Aktiivinen ja oma-aloitteinen ote työhön edesauttaa koulukirjastonhoitajan arkea, sillä hän on usein ainut koulun kirjastossa työskentelevä henkilö, ellei kyseessä ole isompi koulukirjasto (Junell, 1999, s. 228). Tiivis yhteydenpito opettajiin ja oppilaisiin on niin ikään tärkeää, jotta eri tahojen välille syntyisi keskinäinen luottamus. Kommunikointi etenkin oppilaiden kanssa on keskeistä, sillä osa oppilaista on motivoituneempia ja itseohjautuvampia kuin toiset (mts. 241). Kirjastonhoitaja solmii helposti suhteita jo valmiiksi aktiivisiin oppilaisiin, mutta hänen pitäisi rohkaista myös passiivisempia kirjaston käyttäjiä. Muuten saattaa käydä niin, että vähemmän innokkaasti koulukirjastoa käyttävät oppilaat kokevat ulkopuolisuutta, mikä osaltaan heikentää koulun tasa-arvoa.

Jokainen koulukirjasto tarvitsee koulutetun kirjastoammattilaisen (IFLA, 2015, s. 18). Kansainvälisten tutkimusten mukaan ilman ammattilaista operoiva koulukirjasto ei yksinkertaisesti ole vaikuttava oppimisympäristö. Siitä huolimatta Suomessa koulukirjastoja hoitaa yleensä opettaja varsinaisen kirjastoammattilaisen sijasta (Kurttila-Matero, 2011, s. 21). Tämä on suoraa seurasta siitä, että Suomessa koulukirjastoja ei ole arvostettu samalla tavalla kuin esimerkiksi yleisiä kirjastoja. Lisäksi käsitys koulukirjastonhoitajan roolista on ollut osittain kaksijakoinen (Niinikangas, 1999a, s. 121). Joidenkin mielestä on riittänyt, että koulukirjastoa on hoitanut opettaja tunnin tai pari viikossa, kun taas toisten mielestä on tarvittu ehdottomasti pätevä kirjastoammattilainen.

7 TOIMEKSIANNON TAUSTA

Tässä luvussa pohjustamme opinnäytetyömme toiminnallista osuutta. Tarkastelemme toiminnallista opinnäytetyötä toteutusmuotona ja kuvaamme lyhyesti sen pääpiirteet. Lisäksi kerromme tarkemmin toimeksiantajamme taustasta ja kuvaamme kehitettävän koulukirjaston lähtötilannetta. Lopuksi esittelemme käyttämämme tutkimusmenetelmät sekä niiden avulla saadut tulokset.

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Tyypillinen vaihtoehto perinteisemmälle tutkimukselliselle opinnäytetyölle on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnalliselle opinnäytetyölle ominaista on, että sen tuloksena syntyy jokin konkreettinen tuotos aidolle toimeksiantajalle (Kostamo ym., 2022, s. 10). Tuotos voi olla esimerkiksi esite, käytösäännöt, tapahtuma tai jokin muu vastaava. Työn toimeksiantaja on usein jokin ulkopuolinen taho, kuten organisaatio tai yritys. Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen vaatiikin tiivistä yhteistyötä toimeksiantajan kanssa (Vilkkä & Airaksinen, 2003, s. 17). Tähän kuuluu esimerkiksi aikataulujen ja tavoitteiden yhteen sovittaminen. Käytännönläheisessä työssä korostuvat myös ongelmanratkaisutaidot. Tutkimukselliselle opinnäytetyölle tyypilliset tutkimuskysymykset tai tutkimusongelmat eivät kuulu toiminnalliseen opinnäytetyöhön (mts. 30). Sen sijaan käytetään muita ilmaisuja, kuten kehittämistehtävä tai kehittämishanke.

Pelkkä toiminnallisen osuuden toteuttaminen ja prosessin raportointi eivät kuitenkaan täytä toiminnallisen opinnäytetyön vaatimuksia. Varsinaista tekemistä edeltää aiheeseen tutustuminen ja teoriapohjan luominen (Kostamo ym., 2022, s. 12). Teoriapohjaa varten aiheeseen tutustutaan lukemalla mm. lähdekirjallisuutta sekä aiheesta tehtyjä aiempia tutkimuksia. Lue-tusta tekstistä etsitään olennaisimmat asiat, jotka referoidaan omaan tekstiin asianmukaisesti. Usein toiminnallisen opinnäytetyön tekijä kerää ja muodostaa myös itse tietoa aiheesta erilaisilla tutkimusmenetelmillä, kuten lomakkeilla tai haastatteluilla. Keskeistä toiminnallisessa opinnäytetyössä onkin teorian ja käytännön yhdistäminen, sillä se kuvastaa parhaiten tekijänsä ammatillista kehittymistä ja kypsyyttä prosessin aikana (mts. 75).

7.2 Toimeksiantaja ja lähtötilanne

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Toukolanpuiston koulu, joka sijaitsee Seinäjoella Kasperin kaupunginosassa. Kasperin asukasluku vuonna 2022 oli 4 407, ja tästä luvusta 306 oli 7–12-vuotiaita (Tilastokeskus, 2024). Talouksien keskitulot olivat Kasperissa vuonna 2022 36 960 €. Toukolanpuistosta on matkaa 4,2 kilometriä lähimpään kirjastoon, joka on Seinäjoen kaupunginkirjaston pääkirjasto. Kirjastoauto käy koululla joka perjantai lukuvuoden (elo-toukokuu) aikana. Toukolanpuistossa opetetaan perusopetuksen vuosiluokkia 1–4. Luokkia on yhteensä seitsemän, ja oppilaiden kokonaismäärä on noin 120. Maahanmuuttajataustaisia oppilaita on 10. Koulun henkilökunta koostuu 18 työntekijästä, joista seitsemän on luokanopettajia (Seinäjoki, i.a.). Koulukirjaston hoitamisesta vastaa yksi opettaja.

Toukolanpuiston koulun (2024, s. 7–8) opetussuunnitelmassa koulun arvoiksi on määritelty lähellä, liikkuen, yhdessä, arvostaen sekä iloiten. Myös turvallisuus, yhteisöllisyys ja toiminnallisuus mainitaan erikseen. Koulun (s. 10) pedagogiikassa sen sijaan painottuvat laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuksista erityisesti ajattelu ja oppimaan oppiminen, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot sekä yrittäjämäinen toimintatapa. Toukolanpuiston koulun (s. 20) opetussuunnitelmassa koulukirjaston kerrotaan olevan pieni, säännöllisesti opetuskäytössä oleva kirjasto, jota täydennetään käytettävissä olevien resurssien mukaan. Kirjaston tarkoituksena on tukea lukutaidon ja lukuharrastuksen kehittymistä.

Koulukirjasto sijaitsee Toukolanpuiston koulun pääsisäänkäynniltä katsottuna yksikerroksisen rakennuksen takaosissa. Sen läheisyydessä samalla käytävällä on kuitenkin useampi luokka sekä keittiö ja ruokala, joista viimeksi mainitut sijaitsevat suoraan vastapäätä koulukirjastoa. Kulku kirjastotilaan tapahtuu käytävältä käsin yhden oven kautta. Ovi on yleensä auki, mutta sen saa laitettua myös lukkoon. Koulukirjastoon sisälle tultaessa heti vasemmalla sijaitsee erityisopettajan luokka, joka on kuitenkin erotettu kirjastosta väliseinällä ja ovella. Kirjastossa on yhdeksän tietokonetta ja yhtä monta istumapaikkaa. Tuolit ovat muovisia ja säädeltäviä sekä pyörillä liikuteltavia. Tietokoneet ja tuolit on asetettu kahdelle seinustalle, ja kirjahyllyt ovat niitä vastapäisillä seinustoilla. Tilassa on myös kaksi tulostinta. Lisäksi huoneen perällä on yksi ikkuna.

Mittaustemme mukaan kirjastotila on n. 4,17 metriä leveä ja 7,47 metriä pitkä, joten huoneen pinta-ala on suunnilleen 31,15 neliometriä. Tilassa olevat hyllyköt ovat 2,05 metriä korkeita ja

0,8 metriä leveitä. Yksittäiset hyllyt ovat noin 38 senttimetriä korkeita ja 31,8 senttimetriä syviä. Osa hyllyistä oli joitakin senttimetrejä korkeampia, mutta suurin osa noudatti edellä mainittuja mittoja. Tekemämme mittaukset etenkin tilan osalta eivät välttämättä ole täydellisen tarkkoja, sillä käyttämämme mitta ylettyi vain kolmeen metriin asti.

Kuva 1. Toukolanpuiston koulun koulukirjasto kuvattuna kirjaston sisäänkäynniltä (Orrenmaa, 2024). Osa kokoelmista on kuvaajasta katsottuna oikealla kuvan ulkopuolella.

Koulukirjastossa kokoelmat oli järjestetty luokkien lukudiplomien mukaisesti. Kokoelmat koostuivat Seinäjoen kaupunginkirjastosta poistetuista teoksista ja koulun itse hankkimista teoksista, jotka edustivat pääasiassa vanhempaa kirjallisuutta. Kokoelmissa oli tietokirjallisuutta, kaunokirjallisuutta, helppolukuisia kirjoja, kuvakirjoja, satuja, runoja sekä aikakauslehtiä. Helppolukuisia kirjoja sekä lastenromaneja oli kokoelmissa eniten. Osa kokoelmista oli sijoitettu koulukirjaston ulkopuolella. Pari hyllykköä, joissa oli lähinnä tietokirjoja ja aikakauslehtiä, oli asetettu koulun sisäänkäynnin läheisyyteen. Koulukirjaston ja näiden erillisten kokoelmien

välillä oleva etäisyys oli arvioidemme mukaan joitakin kymmeniä metrejä, eli ne sijaitsivat melko kaukana toisistaan. Kaikki kokoelmat olivat fyysisiä, toisin sanoen e-aineistoja ei ollut. Yhtä venäjänkielistä kuvakirjaa lukuun ottamatta kaikki aineistot olivat suomenkielisiä. Tarkkaa lukumäärää niteiden kokonaismäärästä ei ollut, koska tietokantaa tai muuta vastaavaa rekisteriä ei ollut ennestään olemassa.

Lainat ja palautukset hoidettiin koulukirjastossa fyysisesti vihkoja käyttäen. Vihot oli aseteltu läpinäkyvään telineeseen niin, että telineen toisessa reunassa olivat A-luokkien vihot ja toisessa reunassa B-luokkien vihot. Jokaisella luokalla oli oma vihkonsa. Kun oppilas halusi lainata kirjan, hän valitsi oman luokkansa vihon ja kirjoitti tyhjään kohtaan oman nimensä ja lainattavan teoksen nimen. Palauttaessaan teosta oppilas valitsi oikean vihon ja yliviivasi oman nimensä ja lainaamansa teoksen nimen. Palautettu teos jätettiin palautuslaatikkoon. Kirjastoagentit puolestaan hyllyttivät palautuslaatikossa olleita teoksia säännöllisesti.

7.3 Tutkimusmenetelmät

Sähköinen kysely. Käyttämistämme menetelmistä etenkin kyselytutkimus on tyypillinen aineistonkeruumenetelmä tieteellisessä tutkimuksessa (Hirsjärvi ym., 2009, s. 193; Valli, 2018, s. 92). Kyselylle tunnusomaista on, että se on lähtökohtaisesti samanlainen kaikille vastaajille. Etuna kyselytutkimuksessa on etenkin suuren vastaajajoukon tavoittaminen nopeasti ja pienellä vaivalla (Hirsjärvi ym., 2009, s. 195). Se on tutkijan kannalta tehokas tapa kerätä vastauksia, koska sen tekemiseen ei mene kohtuuttomasti aikaa. Hyvin suunniteltu kysely takaa myös laadukkaita vastauksia, joita on helppo analysoida. Tavallisesti kyselyssä onkin sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Teettämämme kysely muodostui kuitenkin tällä kertaa lähinnä avoimista kysymyksistä, jolloin se muistuttaa aineistonkeruumenetelmä enemmän haastattelua ja siten laadullista menetelmää. Koimme saavamme tällä tavoin tarkempia vastauksia kehittämistehtävän avuksi, sillä avoimissa kysymyksissä vastaajat kykenevät paremmin ilmaisemaan omia mielipiteitään ja he myös pystyvät perustelemaan vastauksensa (Valli, 2018, s. 114).

Kyselytutkimus ei kuitenkaan ole aineistonkeruumenetelmänä täysin aukoton. Hirsjärven ym. (2009, s. 195) mukaan ei voida olla täysin varmoja siitä tavasta, jolla vastaaja kyselyn on täyttänyt. On esimerkiksi mahdollista, että vastaaja ei ole aidosti panostanut vastaamiseen. Jotkut voivat myös vastata tietoisesti epärehellisesti. Lomakkeessa voi lisäksi olla tutkijan

tekemiä kielioppivirheitä tai huonosti aseteltuja kysymyksiä, jotka voivat merkittävästi vaikuttaa vastausten määrään ja laatuun. Vaikka kysely on tarkoitettukin suurelle joukolle, on tavallista, että kaikki vastaanottajat eivät lopulta vastaa syystä tai toisesta. Joskus vastaamatta saattaa jättää useampi johtuen esim. kiireestä tai huonona ajankohtana lähetetystä kyselystä. Hirsjärvi ym. (2009, s. 200–201) mainitsevat myös avoimiin kysymyksiin liittyvät ongelmat. Avointen kysymysten vastauksia on esimerkiksi hankala analysoida johtuen vastaajien persoonallisista tavoista ilmaista asioita.

Ryhmähaastattelu. Toinen käyttämämme tutkimusmenetelmä oli ryhmähaastattelu. Käytännössä ryhmähaastattelu on keskustelu, jossa haastateltavat tuottavat tietoa sekä tekevät havaintoja tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi & Hurme, 2022, 5.3 Yksilö- vai ryhmähaastattelu -luku). Ryhmähaastattelu eroaa yleisemmästä kahdenkeskisestä haastattelusta niin, että sen tavoite ei ole osallistujien haastattelemineen vaan keskustelun itse luominen (Watts & Ebbutt, 1987, s. 27, Hirsjärvi & Hurme, 2022, Ryhmähaastattelu merkitys -luvun mukaan). Haastattelijan vastuulla on antaa kaikille osallistujille mahdollisuus esittää oma näkökulma ja samalla pitää yllä keskustelua haastattelun teemasta. Ryhmähaastattelun merkitys on selvittää haastateltavien yhtenäinen käsitys tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi & Hurme, 2022, Ryhmähaastattelu merkitys -luku).

Ryhmähaastattelut ovat hyvä aineistonkeruumenetelmä, kun monelta vastaajalta halutaan tietoa nopeasti (Hirsjärvi & Hurme, 2022, Ryhmähaastattelun etuja ja haittoja -luku). Ryhmähaastattelu on myös hyvä menetelmä sellaisten ihmisten rohkaisemiseen, jotka normaalisti olisivat liian ujoja avautuakseen yksittäisissä haastatteluissa. Haastateltavat saavat muutenkin tukea ympärillä olevasta ryhmästä. Ryhmän jäsenet saattavat muistaa eri asioita käsiteltävästä aiheesta ja täydentää siten toinen toistaan (Hirsjärvi ym., 2009, s. 211). Lisäksi mahdollisten väärinymmärrysten riski pienenee, kun haastateltavia on useita. Parhaimmillaan ryhmähaastattelussa osallistujat tuovat myös esiin erilaisia näkökulmia käsiteltävästä aiheesta (Pietilä, 2017, s. 115).

Vaikka ryhmähaastattelulla on etuja, on sillä myös haittoja, joita tarvitsee harkita (Hirsjärvi & Hurme, 2022, Ryhmähaastattelun etuja ja haittoja -luku). Ryhmähaastattelussa on mahdollista, että vähemmistö haastateltavista saattaa dominoida koko haastattelua. Tätä haittaa voidaan torjua useamman haastattelijan käytöllä, sillä silloin yksi haastattelijaa voi keskittyä nykyisen keskustelun ohjaukseen ja toinen taas seuraavan keskustelun valmistelemaan.

Muita ryhmähaastatteluun liittyviä haasteita ovat haastateltavien vastahakoisuus ja paikalle tulematta jättäminen (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 63). Tiettyjen kohderyhmien edustajat, kuten johtavassa asemassa olevat henkilöt, eivät välttämättä suhtaudu ryhmähaastatteluun myönteisesti. Haastattelutilanteessa he voivat esimerkiksi antaa niukkasanaisia vastauksia tai vaikuttaa muuten välinpitämättömiltä. Pahimmassa tapauksessa vastaan hangoittelevat haastateltavat eivät ilmaannu paikalle lainkaan. Ryhmähaastattelulle tyypillinen haaste on myös aineiston litterointi. Kun haastateltavana on samanaikaisesti useita henkilöitä, on erittäin suositeltavaa nauhoittaa tilanne, koska muuten voi olla vaikea tietää, kuka sanoi tarkalleen ja mitä (Hirsjärvi & Hurme, 2022, Ryhmähaastattelun etuja ja haittoja -luku).

Tutkimusetiikka. Niin kyselyä kuin haastatteluakin tehdessä täytyy aina ottaa huomioon tutkimusetiikka. Tutkimukseen osallistuvien täytyy ensinnäkin olla mukana omasta vapaasta tahdostaan (Hirsjärvi ym., 2009, s. 25). Sekä vastaajia että haastateltavia täytyy myös informoida mahdollisimman selkeästi siitä, mistä tutkimuksessa on kysymys ja mitä riskejä siihen liittyy. Tutkittavien täytyy lisäksi ymmärtää heille välitetty informaatio ja kyetä tekemään rationaalisia ratkaisuja annetun informaation pohjalta. Ranta ja Kuula-Luumi (2017, s. 414) korostavat myös tutkittavan yksityisyyden ja tietosuojan merkitystä etenkin haastattelujen osalta. He (2017, s. 415) huomauttavat, että haastattelujen analysoinnissa ja aineiston keräämisessä käsitellään usein henkilötietoja, jolloin tutkijan toimintaa ohjaa henkilötietolaki. Esimerkiksi haastattelun aikana kerätyt henkilötietoja sisältävät dokumentit ja tallenteet hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen päätteeksi, ellei erityistä syytä niiden säilyttämiselle ole.

Haastateltavien tunnistetietojen ja taustatietojen anonymisointi on niin ikään tyypillistä tutkimushaastattelussa (Ranta & Kuula-Luumi, 2017, s. 419). Anonymisoinnin määrä ja tarkkuus määräytyy yleensä sen mukaan, kuinka henkilökohtaisesta aiheesta ollaan tekemässä tutkimusta. Vaikka Ranta ja Kuula-Luumi (2017) esittelevätkin artikkelissaan eettisiä periaatteita tutkimushaastattelun näkökulmasta, voi samoja periaatteita soveltaa myös kyselytutkimukseen. Yhtä lailla kyselyä laatiessa ja analysoitaessa tulee varmistua siitä, että jokaisen vastaajan anonymiteetti ja yksityisyys säilyvät. Kyselytutkimuksessa täytyy myös tutkimushaastattelun tavoin miettiä etukäteen, mitä taustatietoja vastaajilta tarvitaan tutkimusta varten, miten niitä säilytetään ja miten ne mahdollisesti hävitetään.

7.4 Kyselyn analysointi

Käytimme sähköistä kyselyä saadaksemme selville taustatietoa suomalaisista perusasteen koulujen kirjastoista. Halusimme esimerkiksi tietää, miten niissä tehdään kokoelmatyötä. Meitä kiinnosti myös, miten muissa koulukirjastoissa lainataan ja palautetaan aineistoa tai onko niissä käytössä kirjastojärjestelmä ja jos on, millainen se on. On tärkeää ottaa huomioon, että kyselymme tulokset osoittavat vain suuntaa. Emme esimerkiksi voi taata sitä mahdollisuutta, että vain yksi henkilö kustakin koulusta on vastannut tähän kyselyyn. Tämä johtuu siitä, että päätimme olla kysymättä vastaajilta heidän kouluunsa, jotta heidän anonymiteettinsä säilyisi. Lopuksi on syytä huomioda, että kyselyyn vastanneet koulukirjastot eivät olleet teollisia kirjastoja vaan koulukirjastoja, jotka palvelivat perusasteen kouluja. Ainoa pieni poikkeus on tästä se, että yksi vastanneista koulukirjastoista palveli samanaikaisesti peruskoulua sekä lukiota.

Kyselyä jaettiin sähköpostin välityksellä 29.4.2024. Kyselyssä oli yhteensä kymmenen kysymystä, ja yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki kohdat olivat avoimia kysymyksiä. Kysely oli ajastettu sulkeutumaan 13.5.2024, eli vastausaikaa oli noin kaksi viikkoa. Sinä aikana vastauksia kertyi 13. Huomioitavaa on se, että yksi koulu, jolla ei ollut koulukirjastoa, vastasi myös kyselymme, joten kyselyanalyysissämme otimme huomioon vain 12 muuta vastaajaa.

Koulukirjastojen yhteystietoja saimme sekä toimeksiantajaltamme että ohjaajaltamme. Lisäksi lähetimme kyselyn kaikille AKE-kirjastoille ja pyysimme heitä jakamaan sitä eteenpäin koulukirjastoihin. Jokaisessa sähköpostiviestissä oli saateviesti sekä linkki tekemäämme Webropol-kyselyyn. Saateviesti oli erilainen riippuen siitä, mitä kautta ja kenelle kysely lähetettiin. Otimme myös yksityisviestillä yhteyttä Facebookin yksityiseen ”Koulukirjastot”-ryhmään, mutta emme saaneet vastausta ylläpitäjälle lähettämäämme viestiin eikä liittymispyyntöämme hyväksyty.

Tulosten analysoimista varten veimme ensin Webropol-lomakkeiden tiedot vastauksineen Exceliin, jotta pystyisimme käsittelemään niitä paremmin. Jokainen kysymys vastauksineen siirrettiin omaan taulukkoonsa Excelissä. Vastauksia lukiessamme etsimme toistuvia teemoja ja nimesimme ne mahdollisimman selkeästi ja ytimekkäästi, mutta kuitenkin aihetta kuvaavasti. Laskimme tiettyjen teemojen esiintymiskerrat vastauksissa ja erotimme ne toisistaan eri

väreillä. Näiden teemojen avulla pyrimme etsimään suuntauksia siitä, miten asioita hoidetaan koulukirjastoissa nykyaikana.

Ensimmäisessä ja samalla ainoassa taustakysymyksessä pyysimme vastaajia kertomaan, montako oppilasta heidän koulussaan suurin piirtein on. Muita taustakysymyksiä emme lisänneet tähän kyselyyn, sillä emme tarvinneet taustatietoja ajatellen kehittämistehtäväämme ja toisaalta ylimääräiset taustakysymykset olisivat heikentäneet vastaajien anonymiteettiä. Tarkoituksena oli kuitenkin saada tämän kysymyksen avulla kuva siitä, kuinka suurissa kouluissa kyselyyn osallistuneet koulukirjastot toimivat. Kyselyn pienimmässä koulussa oppilaita oli 120 ja suurimmassa 1220. Vastanneiden koulujen oppilaiden lukumäärän keskiarvo oli 582,9 ja mediaani 420. Seitsemässä koulussa oppilaita oli alle 500, ja lopuissa kuudessa koulussa niitä oli 500 tai enemmän. Toisaalta 600 tai 700 oppilaan koulua ei vastaajissa ollut lainkaan. Pieniä, alle 200 oppilaan kouluja oli vastaajissa kaksi ja tuhannen oppilaan kouluja kolme. Kyselyyn vastanneiden koulukirjastojen välillä oli siis suuria eroja siinä, kuinka isoissa kouluissa ne toimivat. Mikään kokoluokka ei myöskään erottunut selkeästi joukosta. Tästä voi päätellä, että koulukirjastoja on niin pienissä kuin isoissakin kouluissa.

Kaikissa kyselyyn vastanneissa kouluissa oli ainakin joku, joka vastasi koulukirjastosta. Tästä voimme päätellä, että koulut, joissa on koulukirjastoja, eivät ole ainakaan kokonaan hylänneet niitä. Suurin osa vastanneista kertoi opettajien hoitavan koulukirjastoa kirjastoammattilaisten sijasta. Kirjastoammattilaisten hoitamia koulukirjastoja oli vastanneiden keskuudessa puolet vähemmän kuin opettajien ylläpitämiä koulukirjastoja. PIRLS-tutkimus on tullut myös samaan tulokseen, että koulukirjastoista pääosin vastaavat opettajat (Leino ym., 2023, s. 69). Vastaukset kuitenkin samalla todistavat, että kirjastoammattilaisia on silti olemassa koulukirjastoissa. Mielenkiintoinen huomio tästä on se, että useat koulut ilmoittivat, että heidän koulukirjastoistansa vastasi useampi opettaja. Tämä herättää mielenkiintoisen kysymyksen siitä, olisiko tällaisten koulujen mahdollisesti parempi palkata ammattitaitoinen kirjastonhoitaja sen sijaan, että heillä on useampi opettaja käyttämässä tärkeitä aikaansa siihen. Kysymys on mielenkiintoinen etenkin, kun otetaan huomioon, että koulukirjastonhoitajan palkka olisi luultavasti huomattavasti alhaisempi kuin opettajan. Mielenkiintoinen asia, jota joku voisi mahdollisesti tutkia, on se, kuinka ammattikirjastonhoitajan ja tavallisen opettajan koulukirjaston hoitomenetelmät eroavat toisistaan.

Kun kysyimme koulukirjastoilta, kuinka heillä hoidetaan lainoja ja palautuksia, suurin osa koulukirjastoista vastasi, että he käsittelevät lainat ja palautukset sähköisesti. Loput vastaajat kertoivat, että he hoitavat lainauksen ja palautuksen fyysisesti paperia käyttäen. Huomionarvoista näissä vastauksissa on se, että niissä ei esiinny oikein yhdenmukaista vastausta siitä, mitä tietojärjestelmää he käyttävät lainauksissa ja palautuksissa, mikä tuo esiin mielenkiintoisen kysymyksen, josta ei ole oikeastaan Suomessa keskusteltu, eli olisiko Suomen koulukirjastojen hyvä ajatus harkita yhtenäistä koulukirjasta tietojärjestelmää.

Kyselyssä kävi ilmi, että suurin osa vastanneista koulukirjastoista järjesti kokoelmansa yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän perusteella. Tämä enemmistö ei kuitenkaan ollut niin suuri, että yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmää voitaisiin pitää muita järjestelmiä huomattavasti yleisempänä. Kokoelmia oli järjestetty myös genren, kirjailijoiden, ikäryhmän, luokan ja luokituksen sekä omien kokemusten mukaisesti. Kyselyssä saatujen monenlaisien vastausten perusteella olisi sopivampaa sanoa, että jokainen koulukirjastonhoitaja järjestää kokoelmansa enemmän henkilökohtaisten näkemystensä ja kokemustensa perusteella, toisin kuin yleiset kirjastot, jotka järjestävät kokoelmansa enemmän yleisten sääntöjen perusteella. Tämä pitää vielä enemmän paikkansa opettajien ylläpitämien koulukirjastojen kohdalla. Koulukirjastot, joissa oli ammattikirjastonhoitaja, oli järjestetty jonkinlaisen ennalta olemassa olevan luokitusjärjestelmän perusteella, kun taas opettajien ylläpitämät koulukirjastot oli järjestetty enemmän opettajien omien henkilökohtaisten näkemysten perusteella. Tämä avulla voitaisiin mahdollisesti väittää, että yleisessä kirjastossa organisaatio itse päättää, miten kokoelmaa järjestetään, kun taas koulukirjastossa yksittäinen koulukirjastonhoitaja päättää, miten kokoelma järjestetään.

Yleisen kirjastojärjestelmän mukaan (aakkosittain). Lisäksi meillä on erikseen heppavaunu (heppakirjat omassa genressään). Tietokirjat, harrastekirjat, sarjakuvat, ei-lainattavaa ja uutuudet omassa hyllyissään.

Olen hoitanut kirjastoa yli 30 vuotta joten "minun tavallani". Kuvakirjat / faktakirjat / proosa / jännitystä / paksummat kirjat A-Ö / suomenkieliset kirjat / sarjakuvat ... kaikilla on oma paikka.

Tiedustelimme kyselyssä myös sitä, millä kriteereillä aineistoja hankitaan ja poistetaan koulukirjastoissa. Aineiston hankinnan perusteeksi mainittiin useimmiten opettajien ja oppilaiden toiveet. Vastaajat mainitsivat lähes poikkeuksetta molempien osapuolten toiveiden

vaikuttavan hankintapäätöksiin. Toinen vastauksissa usein esiintyvä kriteeri oli aineiston ajankohtaisuus ja uutuus. Vastaajat kertoivat, että koululla joko seurataan ilmestyvää kirjallisuutta tai hankitaan muuten nykyaikaista aineistoa. Seuraavaksi yleisin hankintaperuste vastaajien keskuudessa oli aineiston sopivuus. Käytännössä sopivuus liitettiin joko koulun opetussuunnitelmaan ja opetuksen tarpeisiin tai oppilaiden lukutaidon tasoon. Ainoastaan yksi vastaaja kertoi sen sijaan hinnan vaikuttavan hankintapäätökseen. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin hankinnan perusteiksi myös koulukirjastonhoitajan tietämys niin saatavilla olevasta kirjallisuudesta kuin oppilaiden lukutottumuksistakin. Aineiston poistokriteereiksi vastaajat määrittivät selvästi useimmiten joko aineiston huonokuntoisuuden tai vanhentuneen sisällön. Usein perusteina olivat molemmat. Parissa vastauksessa mainittiin syyksi myös tilanpuute. Eräs vastaaja kertoi puolestaan ajanpuutteen hankaloittavan aineiston poistamista.

Kirjoja hankitaan niin, että ne vastaavat opetuksen tarpeita ja oppijan tiedonhakuja lukutarpeita. Kirjoja poistetaan, kun niiden sisältämä tieto ei ole enää ajankohtaista ja myös hajonnut aineisto poistetaan. Myös sellaisia niteitä poistetaan, joille ei ole käyttöä opetuksessa tai niitä ei lainata. Tarkoitus on pitää kirjojen määrä vakiona niin että se mahtuu hyvin ja siististi hyllyihin.

Hankintoihin vaikuttavat henkilökunnan ja oppilaiden toiveet. Kokoelma pyritään pitämään monipuolisena ja koulun pedagogisia tavoitteita tukevana, joten osa hankitusta materiaalista ei kierrä kovin paljon. Poistoja tehdään erityisesti kirjojen huonokuntoisuuden ja iän perusteella. Tilanpuutteen vuoksi poistetaan myös kirjoja, joille ei ole tilausta tai jotka käsittelevät aiheita, jotka ovat muutenkin kokoelmassa hyvin edustettuina.

Suurimmalla osalla kyselyyn vastanneista koulukirjastoista oli sähköinen aineistotietokanta. Käytetyt tietokannat olivat joko Axiell Aurora tai Koha-kirjastojärjestelmä. Vain yksi vastaaja kertoi tietokannan olevan fyysinen. Käytössä oli tässä tapauksessa paperinen malli, johon kirjat oli merkitty luokka-asteittain. Yhdessä koulukirjastossa oli sen sijaan käytössä Excel-tietokanta. Pieni joukko vastaajista kertoi, ettei heidän koulukirjastossaan ollut lainkaan fyysistä tai sähköistä tietokantaa. Merkillepantavaa vastauksissa oli, että suuressa osassa koulukirjastoja käytössä olleet tietokannat Axiell Aurora ja Koha olivat yhteisiä yleisen kirjaston kanssa. Sekä Axiell Aurora että Koha ovat lisäksi maksullisia tietokantoja, mikä puolestaan viittaisi siihen, että Suomessa ei ole saatavilla ilmaisia tietokantoja koulukirjastoille tai kirjastoille ylipäätään. Toisaalta saattaa olla niin, että kyselyyn on vastannut ainoastaan sellaisia kouluja, joilla on tarpeeksi resursseja maksullisten tietokantojen hankkimiseen.

Koulukirjaston ja yleisen kirjaston välinen yhteistyö oli kyselyn perusteella vaihtelevaa. Vastaaajien mukaan yhteistyötä tehtiin joko aktiivisesti, jonkin verran tai vain vähän. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki koulukirjastot kuitenkin tekivät yhteistyötä kunnan tai kaupungin yleisen kirjaston kanssa. Tyypillisimpiä yhteistyön muotoja olivat kirjavinkkaukset, luokkien käynnit kirjastossa, kirjakassit sekä kirjojen ja kirjasarjojen lainaaminen. Myös tiedonhaun opastus ja yhteinen tietokanta mainittiin joissakin vastauksissa. Harvinaisempia esimerkkejä yhteistyöstä olivat yhteiset projektit ja kokoukset sekä suunnittelupäivät. Kirjastoautot mainittiin vastauksissa vain kerran.

Oman alueen kirjaston kanssa yhteistyötä kirjastovierailujen, kirjavinkkausten ja tiedonhaun ohjauksen tiimoilta. Koulukirjasto-opettajilla on alueellisia ja koko kaupungin kokouksia ja suunnittelupäiviä pari kertaa vuodessa. Koulukirjasto-ope välittää kirjaston sähköposteja muulle koulun henkilökunnalle.

Yhteistyö on vähäistä. Koulusta käydään kirjastovierailuilla kaupunginkirjastossa ja esimerkiksi vieraskielistä aineistoa on hankittu oppilaille lainaan kaupunginkirjaston kautta. Kaupunginkirjastosta on pyydetty kouluun myös puhujaa opettajainkokoukseen. Säännöllistä yhteistyötä ei ole.

Vastauksissa oli myös monipuolisesti kehitysideoita liittyen koulukirjaston tiloihin ja käytäntöihin. Vaikka tämä kysymys koski yleisellä tasolla koulukirjastoja, olivat vastaajat pohtineet asiaa pitkälti oman koulukirjaston näkökulmasta. Vastauksissa näkyivät siis selvästi jokaisen koulukirjaston omat tarpeet. Kehitystä kaivattiin etenkin koulukirjaston tiloihin ja resursseihin. Vastaajat toivoivat suurempia ja viihtyisimpiä tiloja sekä enemmän määrärahoja koulukirjastolle. Toisaalta vastaajat olivat myös tietoisia siitä, että heikon taloustilanteen takia lisää rahoitusta tullaan tuskin saamaan lähiaikoina. Jotkut vastaajista halusivat myös lainausjärjestelmään tai tietokantaan muutoksia. He toivoivat yleisellä tasolla toimivampia ratkaisuja koulukirjaston lainaukseen ja palautukseen. Edellä mainittujen asioiden lisäksi vastaajat halusivat mm. lisää henkilöresursseja ja mielellään kokopäiväisen kirjastonhoitajan, oppilaille omat kirjastokortit, kirjailijavieraita kouluille sekä erilaisia tapahtumia koulukirjastoon. Yksi vastaaja oli tyytyväinen omaan koulukirjastoonsa eikä nähnyt kehittämisen tarvetta millään osa-alueella.

Olisi hyvä, jos tilaa olisi riittävästi ja se olisi viihtyisä. Istumapaikkoja ja hengailutilaa niin, että kirjastossa on mukavaa oleilla. Koulukirjasto menestyy sitä paremmin, mitä enemmän opettajien kanssa on yhteistyötä. Sen takia on oleellista, että

kirjastonhoitaja tarjoaa palveluja (esim. kirjavinkkaukset ja tiedonhaun opetukset) ja näkyä opettajanhuoneessa aktiivisesti.

Kirjaston tiloja voisi hyödyntää eri oppiaineiden osalta muutenkin kuin hiljaisen työskentelyn tiloina rohkeammin ja luovemmin esimerkiksi ainerajoja rikkovan yhteistyön merkeissä. Alaluokat ovatkin käyttäneet kirjaston tiloja esimerkiksi draamatyöskentelyn yhteydessä. Keskustelun tasolla on ollut puhetta liikuteltavista videotykeistä, jolloin kirjaston tiloja on helpompi muuttaa vaikka luokkatilaksi.

Viimeinen kysymys oli kaikille vapaaehtoinen. Siihen vastaajat saivat kirjoittaa muita kehittämisideoita koulukirjastoihin liittyen. Kysymykseen vastasi lähes puolet vastaajista (6 vastaajaa). Koska koulukirjaston kehittämistä sivuttiin jo aiemmassa kysymyksessä, olivat vastauksissa esiin nousseet teemat pitkälti samankaltaisia. Uusia näkökulmia olivat digitaalisuuden ja oppilaiden osallisuuden lisääminen sekä koulukirjaston aseman parantaminen suhteessa yleiseen kirjastoon. Tätä koulukirjaston ja yleisen kirjaston keskinäistä tilannetta kuvasi eräs vastaaja seuraavalla tavalla:

Olisi aika päästä eroon ajattelusta, että koulukirjastot ovat jotenkin kilpailutilanteesta yleisten kirjastojen kanssa. Ajattelun pitäisi olla sekä-että eikä joko-tai. Funktiot ovat erilaisia, mutta tämä viesti hukkuu hallinnollisiin rajoihin ja kunnallisten sektoreiden väliseen nokitteluun.

7.5 Ryhmähaastattelun analysointi

Ryhmähaastattelun perimmäinen tarkoitus oli auttaa meitä ymmärtämään paremmin toimikiantajan koulukirjastoa, jotta voisimme kehittää sitä paremmin koulun tarpeisiin sopivaksi. Järjestimme tämän ajatuksen pohjalta ryhmähaastattelun kahdelle Toukolanpuiston koulun opettajalle, joista toinen vastasi koulukirjaston hoidosta. Molemmat näistä opettajista tarjosivat meille erilaisia näkemyksiä siten, että toinen heistä tunsu heikkolukuisimmat oppilaat ja koulukirjaston paremmin, kun taas toinen tunsu perusoppilaat paremmin ja koulukirjaston heikommin. Kaksi opettajaa katsottiin riittäväksi tähän ryhmähaastatteluun, koska useamman opettajan saaminen olisi osoittautunut vaikeaksi opettajien kiireisten aikataulujen vuoksi. Olemme anonymisoineet haastatteluun osallistuneet henkilöt heidän pyynnöstään.

Haastattelu pidettiin Toukolanpuiston koulun eräässä luokkatilassa 28.5.2024. Keskustelu nauhoitettiin molempien haastattelijoiden puhelimiin myöhempää litterointia varten. Nauhoitimme varmuuden vuoksi keskustelun kahdella puhelimella, mikäli toinen nauhoitus olisikin

syystä tai toisesta huonolaatuinen tai muuten epäonnistunut. Haastattelu aloitettiin n. klo 11:50, ja se kesti 23 minuuttia ja 28 sekuntia. Olimme laatineet ennakkoon Wordiin haastattelun rungon, jossa olivat järjestyksessä haastattelun teemat sekä niihin liittyvät tarkentavat kysymykset. Käsiteltäviä teemoja olivat haastateltavien taustatiedot, koulukirjaston historia, opettajien näkökulma, oppilaiden näkökulma, kirjaston ja koulun yhteistyö sekä tulevaisuus. Kaikissa teemoissa keskityttiin Toukolanpuiston koulukirjastoon. Loppuun olimme jättäneet aikaa haastateltavien omille teemoille.

Aloitimme haastattelun Toukolanpuiston koulukirjaston historiasta. Kysyimme haastettavilta, tiesivätkö he, milloin koulukirjasto oli perustettu ja miten se on muuttunut vuosien aikana. He kertoivat, että heillä ei ole oikein tarkkaa tietoa, mutta arvelevat, että koulukirjasto on ollut olemassa noin 10 vuotta. Ennen sitä koulukirjasto oli enemmän käsikirjasto, jota noiden 10 vuoden aikana alettiin kasvattamaan koulukirjastoksi. Teoriaosassa tuomme esiin, että luokkakirjastot ovat alkaneet lisääntyä, ja tämä yksittäinen vastaus antaa toivoa siitä, että myös tällaiset pienemmät kirjastot voivat jonain päivänä kasvaa varsinaisiksi koulukirjastoiksi. Haastattelevat esittivät, että he ovat yrittäneet kasvattaa kokoelman arvoa poistamalla vanhoja kirjoja ja sellaisia kirjoja, joissa esiintyy stereotypioita. He kertovat yrittäneensä hankkia uudempaa kirjallisuutta, koska se vastaa enemmän nykyoppilaiden kieltä ja maailmankuvaa.

Seuraava keskustelun aihe haastattelussa oli opettajien näkökulma koulukirjaston merkityksestä. Haastateltavat esittivät mielipiteen, että koulukirjaston on tärkeä olla olemassa koulussa. Opettajat kertoivat, että oppilaat käyttävät koulukirjastoa ja heidän mielestään se on ollut luonteva osa koululaisten elämää. He korostivat, että koulukirjaston monipuolinen kirjavalikoima auttaa oppilaita, koska heillä kaikilla on erilaiset lukemisen tasot ja mielenkiinnot. He esittivät myös, että koulukirjasto on tärkeä niille oppilaille, jotka käyvät harvemmin lainaamassa yleisestä kirjastosta.

Keskustelimme myös siitä, miten haastateltavat uskovat koulun oppilaiden suhtautuvan koulukirjastoon. Haastateltavien mielestä oppilaat käyttävät aktiivisesti ja itsenäisesti kirjastoa. Oppilaat myös käyttävät kirjastoautoa, joka käy koululla säännöllisesti. Haastateltavat kertoivat, että oppilaille opetetaan koulukirjaston käyttöä opintojen alkuvaiheessa.

Kun keskustelimme koulukirjaston hyödyistä opettajan työhön, tuli haastattelussa esille, että opettajat ovat käyttäneet koulukirjaston kokoelmaa merkkipäivinä, kuten Kalevalan päivänä,

ja teemoissa, kuten Peppi Pitkätossu, mutta itse opetuksessa he eivät ole sitä oikeastaan käyttäneet. Haastateltava koulukirjastosta vastaava opettaja kertoi, että koska hän työskentelee oppilaiden kanssa, joilla voi olla haasteita lukemisen kanssa, hän on käyttänyt koulukirjastoa kirjavinkkauksessa. Haastateltavat kertoivat, että he eivät käytä koulukirjaston tilaa itse opetuksessa, koska se on liian pieni.

Keskustelimme haastateltavien kanssa myös koulukirjaston kokoelmasta. Kysyimme haastateltavilta, onko kauno- ja tietokirjallisuutta kirjastossa sopivassa suhteessa toisiinsa nähden. Molemmat haastateltavat olivat sitä mieltä, että ainakaan tietokirjallisuutta ei tarvita lisää, sillä tarvittava tieto löytyy nykyään internetistä. He kokivat myös, että lapsille suunnattua laadukasta tietokirjallisuutta on olemassa niukasti. Heidän koulukirjastossaan kokoelman pääpaino onkin nyt ja tulevaisuudessakin kaunokirjallisuudessa. Kummatkin haastateltavat näkivät kaunokirjallisuuden kehittävän tietokirjallisuutta enemmän oppilaiden lukutaitoa ja keskittymiskykyä. He perustelivat lisäksi kaunokirjallisuuden merkitystä kirjaston kokoelmassa lukuharrastuksen näkökulmasta. Koska koulussa luetaan vain vähän ja keskitytään lähinnä lukemisen tekniikan opetteluun, on kotona ja vapaa-ajalla luettavalla kaunokirjallisuudella lopulta suurempi merkitys lukutaidon kehittymisen kannalta.

Koulun opetussuunnitelma ei haastateltavien vastausten perusteella vaikuttanut juurikaan koulukirjaston kokoelmaan ja sen ylläpitoon. Toisaalta toinen haastateltavasti kuitenkin muisteli, että lukuharrastuksen edistäminen mainitaan todennäköisesti opetussuunnitelmassakin. Jossakin vaiheessa myös Seinäjoen pääkirjaston lukudiplomi vaikutti koulukirjaston kokoelman sisältöön. Haastattelun aikana kävi lisäksi ilmi, että opettajille suunnattua materiaalia koulukirjastossa on vain vähän. Tiedustelimmekin haastateltavilta, kaipasivatko he lisää materiaalia opettajille koulukirjastoon. He kertoivat olevansa tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseen, sillä opettajanhuoneessa on varasto opetusmateriaalien säilyttämistä varten. He eivät myöskään nähneet realistisena hankkia lisää opettajille suunnattua kirjallisuutta jo valmiiksi pieneen koulukirjastoon. Kumpikin osapuoli painotti heidän koulukirjastonsa olevan olemassa nimenomaan oppilaille suunnattua kirjallisuutta varten.

Seuraava haastattelun teema liittyi koulun ja kirjaston yhteistyöhön. Toukolanpuiston koulun ja Seinäjoen pääkirjaston välinen yhteistyö näkyy etenkin kirjastoautotoiminnassa. Haastateltavat kertoivat, että kirjastoauto käy heidän koulullaan joka perjantai ja viipyy siellä noin puoli tuntia kerrallaan. Osa oppilaista käy kirjastoautossa aktiivisesti, toiset taas vähemmän.

Tähän vaikuttaa ilmeisesti ainakin se, että kaikilla oppilailla ei ole vielä omaa kirjastokorttia. Kirjastoauton lisäksi yhteistyöhön kuuluvat haastateltavien mukaan kirjavinkkaukset, kirjastokäynnit sekä tiedonhaun opetus.

Viimeiseksi kysyimme haastateltavilta, mitä ajatuksia heillä on liittyen koulukirjastonsa tulevaisuuteen. Toisen haastateltavan vastauksissa nousi esiin se, että jatkossa täytyy aktiivisesti seurata ilmestyvää kirjallisuutta ja kysyä toisaalta alan ihmisiltä neuvoa uutuuksia hankittaessa, jotta kokoelma pysyisi ajan tasalla. Toinen haastateltavista puolestaan näki koulukirjaston olevan positiivisten muutosten edessä. Uudelleenorganisoitu kokoelma sekä päivitetynyt lainausjärjestelmä saattavat innostaa oppilaita käyttämään koulukirjastoa aktiivisemmin.

Haastattelun loppuun olimme varanneet vielä aikaa haastateltavien omille ajatuksille. Kysyimme heiltä, haluaisivatko he vielä kertoa jostakin koulukirjastoonsa liittyvästä seikasta, joka oli mahdollisesti ohitettu haastattelun aikana. Haastateltavilla ei kuitenkaan vaikuttanut olevan mitään muuta sanottavaa aiheeseen liittyen. He ilmaisivat lähinnä tyytyväisyyttään siitä, että heidän koulukirjastonsa tulee pian uudistumaan.

8 KOULUKIRJASTON UUDISTUSPROSESSIN KUVAUS JA TULOKSET

Toiminnallinen opinnäytetyö muistuttaa usein monivaiheista kehittämisprosessia (Kostamo, ym., 2022, s. 18). Tässä osiossa keskitymme kuvaamaan oman kehittämisprosessimme käytännön suunnittelua, toteutusta ja tuloksia. Aluksi kerromme toiminnan suunnittelusta, sen jälkeen siirrymme kokoelmien arviontiin ja organisointiin sekä aineiston karsintaan. Viimeisissä alaluvuissa kuvaamme tekemäämme tietokantaa, lainausjärjestelmää ja käyttösääntöjä sekä kirjastoagenteille järjestämäämme opetustuokiota.

8.1 Suunnitteluvaihe

Opinnäytetyöprosessimme käynnistyi tammikuussa 2024, kun opettaja vinkkasi meille mahdollisia aiheita tulevaan opinnäytetyöhön. Eräs tarjolla olleista aiheista liittyi Toukolanpuiston koulun koulukirjaston uudistamiseen. Toiminnallisen osuuden laajuuden vuoksi projektiin haettiin mielellään kaksi opiskelijaa. Lopulta me tartuimme tähän aiheeseen, sillä se vaikutti kiinnostavalta aiheensa ja toiminnallisuutensa takia. Aloitimme tutkimussuunnitelman tekemisen pian aiheen varmistumisen jälkeen ja pidimme ensimmäisen yhteisen Teams-kokouksen ohjaajamme kanssa 26.1.2024.

Ensimmäisen palaverin jälkeen jatkoimme opinnäytetyön suunnittelemista oman ohjaajamme sekä Toukolanpuiston koulun koulukirjastosta vastaavan opettaja kanssa. Pidimme oman ohjaajamme kanssa säännöllisesti kokouksia koko prosessin ajan Teams-sovelluksessa. Olimme ohjaajaamme aktiivisesti yhteydessä myös sähköpostin välityksellä. Koulukirjastosta vastaava opettaja oli puolestaan yhteyshenkilömme toimeksiantajan puolelta, ja olimme häneen yhteydessä niin ikään sähköpostin välityksellä. Sovimme sähköpostitse vierailuista koulukirjastoon, joista ensimmäinen tapahtui 13.2.2024. Ensimmäisellä kerralla vierailimme Toukolanpuistossa yhdessä ohjaajamme kanssa. Saimme lyhyen esittelyn koulusta ja sen koulukirjastosta. Lisäksi pääsimme tarkentamaan suunnitelmiamme opettajan kanssa. Työnkuvamme alkoi lopulta muodostua yhteisen pohdinnan jälkeen.

Kävimme Toukolanpuistossa vielä samana keväänä 19.3. sekä 28.5. laatimassa alustavia suunnitelmia koulukirjastosta vastaavan opettajan kanssa ennen kesälomaa. Näillä kerroilla ohjaajamme ei ollut mukana. Maaliskuun käynnillä suunnittelimme lähinnä hyllyjärjestykseen ja kokoelmiin tehtäviä muutoksia. Päädyimme siihen, että olemassa olevat värikoodit

otettaisiin sekavuutensa vuoksi pois ja korvattaisiin uusilla merkinnöillä. Samalla päätimme laittaa kirjat tekijän nimen mukaan aakkosiin ja teipata kirjoihin selkämystarrat, joista näkyisivät kirjailijan sukunimen ensimmäiset kirjaimet. Erityisenä toiveena oli siirtää kuvakirjat ja helppolukuiset lähelle toisiaan. Pohdimme myös alustavasti tietokannan ja lainausjärjestelmän toteuttamista.

Seuraavalla kerralla toukokuun lopussa jatkoimme toiminnan suunnittelua. Teimme samalla ensimmäisiä konkreettisia toimia poistamalla aineistoa ja järjestelemällä jo alustavasti hyllyjä uudelleen. Lisäksi päätimme koulukirjastosta vastaavan opettajan kanssa genrekirjallisuuden siirtämisestä selkeästi omalle paikalleen. Samana päivänä pidimme myös ryhmähaastattelun opettajille, josta enemmän tämän työn luvuissa 7.3 ja 7.5. Kesä-heinäkuussa emme pitäneet yhteyttä ohjaajaamme tai toimeksiantajaamme kesälomien takia.

Vaikka keväällä suunnittelua oli enemmän, tapahtui sitä jatkuvasti myös syksyn aikana käytännön tekemisen yhteydessä. Yhden asian valmistuessa täytyi alkaa pohtimaan seuraavan vaiheen toteuttamista. Suunnitelmia täytyi myös korjata ja tarkentaa tekemisen aikana, sillä välillä ilmeni esimerkiksi suunnitelman ja käytännön ristiriitoja. Suunnittelun apuna olivat toteuttamamme ryhmähaastattelun ja kyselyn tulokset sekä aiemmin rakentamamme teoria-tausta aiheesta. Käytännön toteutuksia suunniteltiin kuitenkin pääasiassa koulukirjastosta vastaavan opettajan kanssa ja hänen toiveitaan kuunnellen. Vilkka & Airaksinen (2003, s. 17) toteavatkin, että toiminnallisessa opinnäytetyössä korostuvat juuri suunnitelmallisuus ja prosessimaisuus sekä tiivis yhteistyö toimeksiantajan kanssa.

8.2 Kokoelmien arviointi ja organisointi

Toteutusvaiheeseen kuului olennaisesti koulukirjaston kokoelman käsittely ja organisointi. Teimme sitä jo keväällä suunnitteluvaiheen aikana ja syksyllä muiden käytännön toimien yhteydessä. Etenkin tietokannan luomisen ohessa arvioimme ja organisoimme kokoelmaa jatkuvasti. Olimme kuitenkin koulukirjastosta vastaavan opettajan kanssa sopineet, että tekemisemme pääpaino tulisi olemaan tietokannan ja lainausjärjestelmän rakentamisessa. Tehtävänkuvamme ei siten kuulunut vanhojen värikoodien poistaminen kirjoista eikä myöskään uusien liimaaminen niihin. Myös selkämystarrojen tekeminen ja paikoilleen asettaminen jäi yhteisestä sopimuksesta opettajan tehtäväksi. Autoimme kuitenkin poistojen tekemisessä, vaikka opettaja teki sitä myös itsenäisesti.

Koulukirjaston kertomakirjallisuuden kokoelma tarvitsi lähtötilanteeseen nähden selkeämmän ja yhtenäisemmän hyllyjärjestyksen. Kirjat olivat hyllyissä melko satunnaisessa järjestyksessä ja genrekirjallisuutta oli sijoiteltu ympäri kirjastoa. Päätimme ensinnäkin siirtää genrekirjallisuuden peräkkäisiin hyllyihin yleisen kertomakirjallisuuden viereen. Sekä genrekirjallisuus että yleinen kertomakirjallisuus järjestettiin yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän YKL:n mukaan. Kyselymme tulosten perusteella monissa muissakin koulukirjastoissa hyllyjärjestyksen pohjalla käytettiin samaa luokitusjärjestelmää. Myös Lauronen (2005a, s. 77) sekä Junell (1999, s. 235) ovat sitä mieltä, että YKL on looginen tapa luokitella kokoelmia koulukirjastossa. Lisäksi päätimme erottaa genret toisistaan värikoodien avulla. Esimerkiksi fantasia-kirjan selkämykseen kiinnitettiin erivärinen pallotarra kuin urheilukirjaan tai etsiväkirjaan. Sekä genrekirjallisuuden että yleisen kertomakirjallisuuden selkämykset varustettiin vielä tarroilla, joissa luki suuraakkosilla tekijän sukunimen kolme ensimmäistä kirjainta. Vaikka suunnittelimmekin, millaiset merkinnät kirjoihin laitettaisiin, tarrojen varsinainen kiinnitys jäi lopulta koulukirjastosta vastaavan opettajan ja kirjastoagenttien vastuulle.

Kuva 2. Kirjojen uudet tarrat (Väljä, 2024). Urheiluaiheisiin kirjoihin laitettiin siniset pallot erottamaan ne muista genreistä.

Helppolukuinen kirjallisuus yksi keskeisimmistä kokoelmista Toukolanpuiston koulussa johdettuna siitä, että koulussa opetetaan ainoastaan perusasteen neljää ensimmäistä vuosiluokkaa. Juuri lukemaan oppineiden tai lukemaan opettelevien lasten on erityisen tärkeää löytää itselleen sopivan haastavaa luettavaa (Loh ym., 2022, s. 938). Jos oppilas lainaa helppolukuisten hyllystä kirjan, joka onkin hänelle liian vaikea, aiheuttaa se turhautumista ja pahimmassa tapauksessa negatiivinen kokemus saattaa lannistaa lukumotivaatiota. Tämän ajatuksen sekä koulukirjastosta vastaavan opettajan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta lähdimme jaottelamaan helppolukuisten kirjojen kokoelmaa.

Alussa koulukirjaston helppolukuiset ja tavutetut kirjat olivat yksinkertaisesti vain omilla kohdillaan kokoelmassa. Pidimme ne entisissä kohdissa kokoelmassa, mutta erittelimme niiden sisällöt vaikeustason mukaisesti. Helppolukuiset kirjat jaettiin tekstimäärän mukaisesti, kun taas tavutetut kirjat jaotimme tavumäärän perusteella. Erottelimme nämä teokset keskusteltamme yhteyshenkilömme kanssa ja tultuamme siihen tulokseen, että tämä tekisi näistä saavutettavista kirjoista entistäkin helpommin saavutettavia oppilaille. Saavutettavat kokoelmat puolestaan laskisivat oppilaiden kynnystä käyttää koulukirjastoa.

Sekä tavutetut että tavallista tekstiä sisältävät helppolukuiset kirjat jaettiin kolmeen alaluokkaan. Ensimmäinen alaluokka koostui teoksista, joissa tekstiä oli selkeästi vähiten. Toisen luokan teoksissa tekstiä oli enemmän ja kolmannen luokan teoksissa sitä oli kaikista eniten. Alaluokkien väliin jätettiin hyllyssä vähän tilaa, jotta ne eivät sekoittuisi keskenään. Emme nähneet tarpeelliseksi hyllyttää helppolukuisia aakkosjärjestykseen, vaan käytimme lajittelu- perusteena enemmänkin sarjaa. Esimerkiksi Lukupalat tai Sininen banaani -kirjasarjojen teokset laitettiin vierekkäin.

Tavutettujen kirjojen selkämyksiin liimattiin vihreät pallot, joiden keskellä oli yksi tai useampi musta pallo. Kaikista vähiten tekstiä sisältävissä teoksissa on yksi musta pallo ja seuraavaksi vähiten tekstiä sisältävissä kaksi mustaa palloa. Eniten tekstiä sisältävissä teoksissa mustia palloja on kolme. Samalla tavalla toimittiin myös tavallisten helppolukuisten kanssa. Pohjalla oleva väripallo oli kuitenkin vihreän sijasta oranssi. Suuraakkosilla varustettuja kirjoja ei lopulta laitettu erillisille hyllyille, vaan ne hyllytettiin muiden teosten mukana joko tavutettuihin tai tavallisiin helppolukuisiin.

Kuvakirjat siirrettiin kokonaan eri hyllyihin lähelle helppolukuisten kirjojen kokoelmaa. Kuvakirjojen selkämiksiin liimattiin vaaleankeltaiset pallot erottamaan ne muista kokoelmista. Järjestimme ne myös romaanien tapaan aakkosiin tekijän mukaan. Kirjojen selkämiksiin merkittiin tässäkin tapauksessa tekijän sukunimen kolme ensimmäistä alkukirjainta. Toisaalta olisi ollut myös perusteltua jakaa kuvakirjat sarjojen mukaan ja hyllyttää ne muulla tavalla.

Koimme valitsemamme tavan kuitenkin helpottavan kokoelman ylläpitoa ja hyllyttämistä, sillä kuvakirjat saattavat mennä helposti sekaisin. Lisäksi jouluaiheiset kuvakirjat siirrettiin eri hyllyyn. Niihin liimattiin samanvärinen pallo kuin muihinkin kuvakirjoihin, mutta keskelle merkittiin mustalla värillä J-kirjain.

Tietokirjat asetettiin kahdelle vierekkäiselle hyllylle heti helppolukuisten alle. Niiden selkämiksiin liimattiin tummansininen ympyrä. Pohtiessamme tietokirjojen tarkempaa organisointia tulimme lopulta siihen tulokseen, että hyllyjärjestys tulisi niiden osalta olemaan täysin vapaa-muotoinen. Yleisissä kirjastoissa niin lasten kuin aikuistenkin tietokirjat on jaoteltu luokittain. Toukolanpuistossa se ei kuitenkaan ollut mahdollista johtuen etenkin tilanpuutteesta. Vaikka tietokirjat olisi jaoteltu vain yleisiin pääluokkiin tai eri aiheisiin, olisi niitä täytynyt levittää useammalle hyllylle selvyiden vuoksi. Rajallinen hyllytila ei kuitenkaan mahdollistanut tätä järjestelyä. Lauronen (2005a, s. 79) korostaakin, että jokaisen koulukirjaston kannattaa organisoida tietokirjallisuuden kokoelma oman koulun tarpeita mukaillen.

Muita kokoelmia, joihin kuului runoja, satuja, sarjakuvia ja lehtiä, organisoitiin vähemmän. Runot ja sadut siirrettiin kahteen hyllyyn kertomakirjallisuuden alle. Samalla ne laitettiin aakkosjärjestyksiin tekijän sukunimen mukaan. Niihin ei kuitenkaan vielä toistaiseksi liimattu mitään tarroja. Koulukirjastonhoidosta vastaavan opettajan mukaan ne eivät ole heidän koulukirjastossaan kovin suosittuja. Sarjakuvia oli melko vähän ja monet niistä olivat Aku Ankan taskukirjoja, joten emme nähneet tarpeelliseksi järjestää niitä tekijän nimen tai minkään muun perusteen mukaan. Niidenkään selkämiksiin ei laitettu tarroja. Lehtiä ei alun perin ollut koulukirjastossa ollenkaan, joten toimme niitä muutaman kotelon verran erillisestä tilasta kirjastoon. Muuten niitä ei organisoitu mitenkään, sillä ne olivat jo valmiiksi lehdittäin omissa koteilloissaan.

Huomioitavaa on vielä, että jotkin teokset, joiden katsottiin kuuluvan koulukirjaston kokoelmaan, mutta jotka sijaitsivat koulukirjaston ulkopuolella, eivät kuuluneet niihin teoksiin, joita arvioimme ja organisoimme. Koulukirjastosta vastaavan opettajan mielestä ne eivät vaatineet

organisointia sillä hetkellä. Veimme kuitenkin joitakin yksittäisiä teoksia tästä ulkoisesta kokoelmasta sisäiseen koulukirjasto kokoelmaan koulukirjastosta vastaavan opettajan pyynnöstä. Tämä varsinaisen kirjastotilan ulkopuolella oleva kokoelma koostui pääasiassa tietokirjoista ja sarjakuvista.

Kuva 3. Osa kokoelmista prosessin alussa (Orrenmaa, 2024). Kuvan hyllyissä oli sekaisin helppolukuisia kirjoja, tietokirjoja, runoja ja satuja.

Kuva 4. Kuvassa 3 esiintyvät hyllyt prosessin lopussa (Orrenmaa, 2024). Ylhäältä alaspäin hyllyissä ovat ensin kuvakirjat, sitten helppolukuiset ja alimmilla hyllyillä tietokirjat.

8.3 Aineiston karsinta

Prosessin aikana aineistoa myös poistettiin. Aineiston poistaminen alkoi koulukirjastosta vastaavan opettajan toimesta jo ennen kuin me olimme edes vierailleet Toukolanpuiston koulussa. Karsiminen jatkui koko prosessin ajan, mutta sitä tehtiin erityisesti keväällä ennen kuin aloitimme tekemään tietokantaa. Syksyllä tietokantaa tehdessämme arvioimme kuitenkin jokaista nidettä samalla, kun kirjasimme niiden tietoja ylös tietokantaan. Vielä tämän vaiheen aikana poistettiin joitakin teoksia. Koulukirjastosta vastaava opettaja teki lopulta päätökset siitä, mitä aineistoja poistettiin. Epävarmoissa tilanteissa kysyimme aina ensin opettajan mielipidettä ennen teoksen poistamista.

Teoksia karsittiin kokoelmasta niiden laadun, iän ja relevanssin perusteella. Karsintaa tehtiin lisäksi käyttäen toimeksiantajamme näkökulmaa koulun opettajana. Koulukirjastoille teettämämme kyselyn perusteella nämä olivat tyypillisimpiä aineiston poistamiseen vaikuttavia kriteerejä. Myös kyselyssä esiin noussut tilanpuute vaikutti osaltaan Toukolanpuistossa tehtävään karsintaan, sillä heidän koulukirjastonsa on tiloiltaan pieni.

Käytännössä poistimme aineistoa laittamalla sitä fyysisesti sivuun muusta kokoelmasta. Aineiston konkreettinen poistaminen kirjaston tiloista jäi opettajan vastuulle. Muita toimenpiteitä ei poistamisen yhteydessä tarvinnut tehdä, koska tietokantaa ei ollut ennestään olemassa eli sieltä ei tarvinnut poistaa tietoja. Kirjoissa ei myöskään ollut viivakoodeja tai muita merkintöjä, joita olisi tarvinnut viivata yli.

Meidän roolimme aineiston karsimisessa ei lopulta ollut kovin merkittävä. Olimme sopineet koulukirjastosta vastaavan opettajan kanssa siitä, että me keskittyisimme tekemään tietokantaa ja lainausjärjestelmää, kun taas hän ottaisi enemmän vastuuta kokoelmien karsimisesta. Aineiston poistamisen säilyttäminen koulukirjastosta vastaavan opettajan hartioille oli myös luontevampaa, sillä hän tunsi meitä paremmin oman koulunsa kokoelman ja käyttäjät.

8.4 Tietokanta

Yksi keskeisimmistä opinnäytetyömme tavoitteista oli rakentaa Toukolanpuiston koulukirjastoon tietokanta, sillä heillä ei sellaista entuudestaan ollut. Toimeksiantajamme oli toivonut koulukirjastoon ilmaista ja helppokäyttöistä tietokantaa, jota myös oppilaat saisivat käyttää

etsiessään teoksia. Teettämämme Webropol-kyselyn perusteella paras ilmainen kirjastokäyttöön soveltuva tietokanta oli Excel. Haimme myös internetistä tietoa mahdollisista ilmaisista tietokannoista, mutta emme löytäneet juurikaan muita vartenotettavia vaihtoehtoja. Joitakin ilmaisia tietokantoja löysimme, mutta näissä ongelmaksi muodostui kieli, sillä esimerkiksi OpenBiblio ja monet muut ilmaiset koulukirjastotietokannat ovat käyttöliittymältään englanninkielisiä. Vieraskielinen teksti heikentäisi merkittävästi tietokannan käytettävyyttä oppilaiden näkökulmasta ja toisaalta englanninkieliset kirjastoalan termit voisivat olla haastavia myös opettajille. Työn alkuvaiheessa harkitsimme myös paperista tietokantaa, mutta tässäkin tapauksessa esiin nousivat käytettävyyden ongelmat. Paperille tulostettu tai käsin kirjoitettu tietokanta olisi tuottanut jopa kymmeniä sivuja tekstiä, joiden selaaminen olisi ollut hidasta. Myös teosten poistaminen, lisääminen tai tietojen muokkaaminen jälkeinpäin olisi ollut vaivalloista ja aikaa vievää.

Loimme koulukirjaston tietokannan lopulta Exceliä käyttäen, koska katsoimme, että muut elektroniset vaihtoehdot olisivat liian kalliita, kun taas fyysiset vaihtoehdot olisivat epäkäytännöllisiä. Tietokanta sisältää jokaisen koulukirjaston kokoelmassa olevan teoksen ID-numeron, nimen, kirjailijan, julkaisun painovuoden, genren, luokituksen ja sarjatiedot. Alun pohdintojen jälkeen tulimme siihen johtopäätökseen, että edellä listatut tiedot olisivat olennaisimpia käyttäjän kannalta. Halusimme pitää tietokannan mahdollisimman selkeänä, joten yksityiskohtaisempia tietoja, kuten esim. teoksen sivumäärää, alkuteoksen kieltä tai julkaisijaa, ei merkitty. Muussa tapauksessa Excel-taulukkoon olisi tullut liikaa sarakkeita, jolloin tietojen hahmottaminen sekä yleinen käytettävyys olisivat heikentyneet.

Aloitimme käytännössä työstämään tietokantaa 19.8.2024. Teimme töitä maanantaista keski- viikkoon kaksi viikkoa peräkkäin. Työt jatkuivat vielä maanantaina 2.9. ja tiistaina 24.9. Aloitimme työt joka päivä klo 9.30 ja lopetimme ne noin klo 15.00. Käytännönprosessi kesti kahdeksan noin viiden ja puolen tunnin päivää yhteensä. Tämä arvio ei pidä täysin paikkaansa, sillä jotkut päivät kestivät pidempään ja jotkut vähemmän, mutta se antaa perusteellisen käsityksen työhön kuluneesta ajasta. On myös huomioitava, että tänä aikana emme työstäneet pelkästään tietokantaa, vaan teimme myös lainausjärjestelmän sekä käyttösäännöt ja järjestimme kirjastonkäytön opetustuokion.

Tietokantaa rakentaessamme kävimme koulukirjaston teoksia läpi yksi kerrallaan tarkastaen jokaisesta mielestämme tarpeelliset tiedot ja samalla niiden kunnon. Kirjasimme tietokantaan

noin 1081 teosta. Tämä koskee jokaista yksittäistä kokoelman teosta eikä vaan pelkkiä teosten nimikkeitä. Kaikki nämä teokset kirjassimme manuaalisesti tietokantaan, koska koulukirjastolla ei ollut mitään modernimpaa tekniikka teosten kirjaukseen, kuten viivakoodinlukijaa. On mahdollista, että teosten kokonaismäärä on jonkin verran suurempi, sillä oppilailla oli niitä lainassa tietokannan tekemisen aikana. Lisäksi laskelmistamme puuttuvat koulukirjaston tiloista erilleen sijoitetut kokoelmat, joita emme tietokantaan kirjanneet.

Olimme päättäneet yhteyshenkilömme kanssa, että tietokanta toimisi yhden tietokoneen kautta ja mahdollisesti omalla käyttäjätunnuksella. Pohdimme myös tietokannan käyttöä verkon kautta esimerkiksi Office 365-tilillä, mutta koimme tämän ongelmalliseksi, sillä tietokantaan olisi siten päässyt yhtäaikaisesti mahdollisesti liikaa käyttäjiä. Myös tietoturvan näkökulmasta tämä olisi ollut riskialtista. Tietokannan lataaminen yhdelle koulukirjaston tietokoneelle vaikutti loogisemmalta ratkaisulta, sillä sen käyttöä olisi silloin helpompi kontrolloida. Lisäksi koulun suhteellisen pienen oppilasmäärän ja koulukirjaston tilojen koon huomioon ottaen oli realistista ladata tietokanta vain yhdelle koneelle. Käytännössä emme kuitenkaan päässeet tekemään näitä tietokannan käyttöönottoon liittyviä toimenpiteitä. Niin Excel-sovellus kuin omat käyttöoikeutemme rajoittivat muokkaus-oikeuksiamme, sillä meillä oli käytössämme ainoastaan vierailijan tunnukset. Lähetimme kuitenkin valmiin Excel-tietokannan sekä käyttöohjeet sähköpostissa koulukirjastosta vastaavalle opettajalle. Konkreettinen tietokannan käyttöönotto jäi lopulta koulun ja tietohallinnon väliseksi asiaksi, johon me emme enää osallistuneet.

8.5 Lainausjärjestelmä

Ennen uudistustamme koulukirjasto oli käyttänyt lainausjärjestelmänsä perustana vihkoa. Alkuperäinen lainausjärjestelmä toimi siten, että oppilas kirjoitti nimensä ja lainaamansa teoksen vihkoon, ja kun hän oli palauttanut teoksen takaisin koulukirjastoon, hän poisti tiedot, jotka hän oli aiemmin merkinnyt vihkoon. Olimme harkinneet tämän käytännön jatkamista, mutta tulimme siihen tulokseen, että uutta Excel-tietokantaa olisi parasta käyttää uutena lainausjärjestelmänä. Lisäsimme tietokannan sisältävään taulukkoon kaksi uutta saraketta heti teosten tietojen perään. Ensimmäisen sarakkeen otsikoksi laitoimme "lainassa" ja seuraavan sarakkeen "lainaajan etunimi ja luokka". "Lainassa" -sarakkeen tarkoitus on se, että tietokantaa selatessaan oppilaat näkevät nopealla vilkaisulla, mitkä teokset ovat sillä hetkellä

lainassa. "Lainajaan etunimi ja luokka" -sarake on lähinnä opettajia varten, sillä sen avulla he näkevät, ketkä teoksia ovat lainanneet. Molempien sarakkeiden tiedot auttavat lisäksi erottamaan jokaisen lainajaan ja lainatun teoksen toisistaan, mikä on keskeistä missä tahansa lainausjärjestelmässä (Lauronen, 2005b, s. 92).

Uudistettu lainausjärjestelmä toimii käytännössä siten, että oppilaat ottavat teoksen kokoelmasta ja menevät koulukirjastossa olevalle tietokannan sisältävälle tietokoneelle. Löytäkseen teoksen tietokannasta he käyttävät Excelin hakutyökalua. Kun oppilas löytää rivin, jolla teoksen tiedot ovat, hän täyttää tarvittavat tiedot oikeisiin soluihin. Ensin hän kirjoittaa "Lainassa" -sarakkeen soluun näppäimistöllä x-kirjaimen. Oikealla puolella olevaan "Lainajaan etunimi ja luokka" -sarakkeeseen hän kirjoittaa samalle riville oman etunimensä ja luokkatunnuksensa. Lopuksi oppilas tallentaa Exceliin tehdyt muutokset ennen sovelluksen sulkemista. Pyydämme näitä tietoja oppilailta vain siksi, koska me ja yhteyshenkilömme olemme päättäneet, että nämä ovat välttämättömät tiedot, joita tarvitsemme tietokannassa. Kun oppilas haluaa palauttaa kirjan, hän vain poistaa nimensä ja lainamerkkinsä tietokannasta ja tallentaa muutokset Exceliin. Tämän jälkeen oppilas laittaa palautetun kirjansa koulukirjaston palautuslaatikkoon.

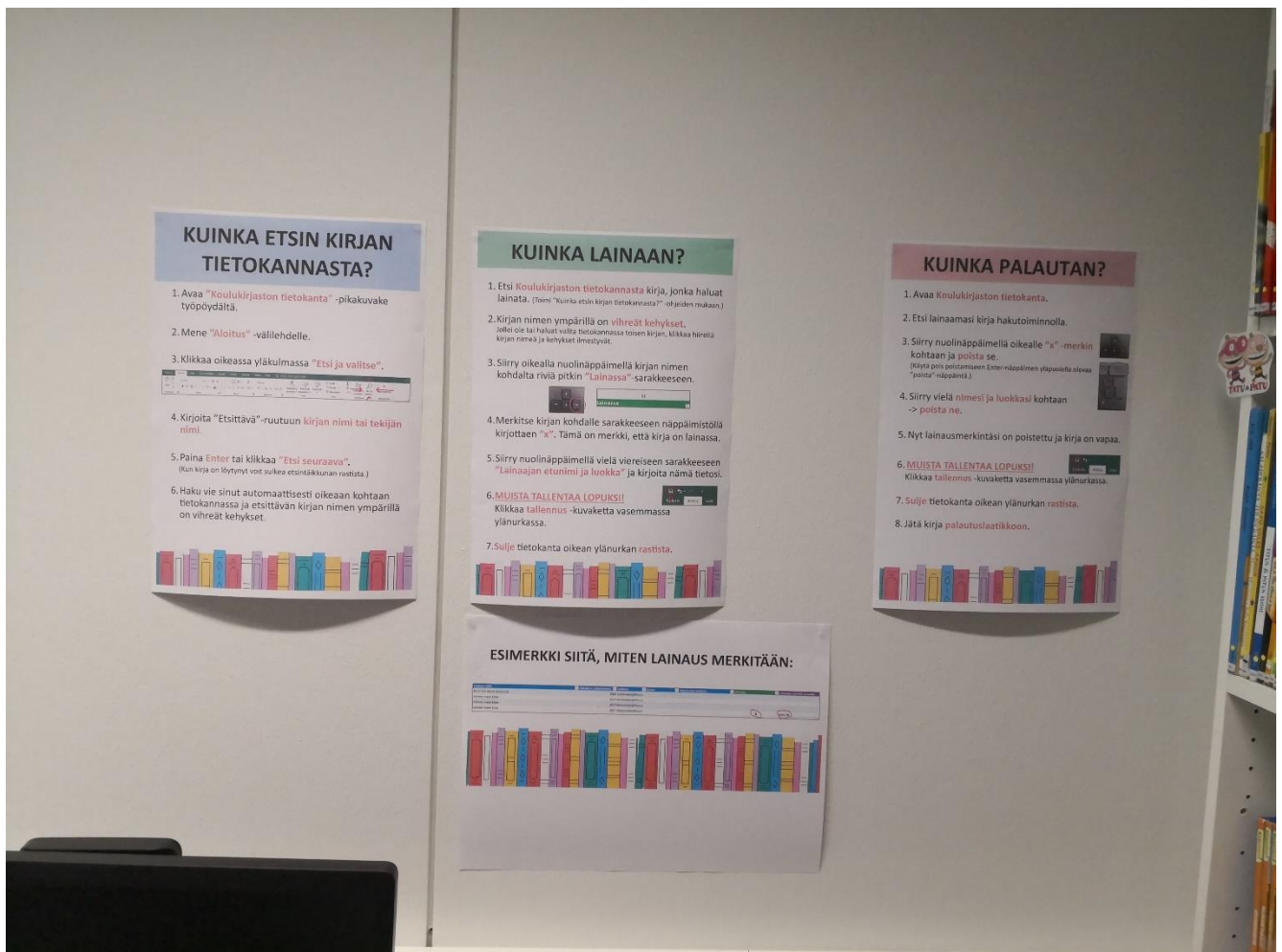
Koulukirjaston uusi sekä vanha lainausjärjestelmä toimii vain niin hyvin, kuin se toimii, koska koululla on koulukirjastoagentteja, jotka auttavat koulukirjaston toiminnassa. Nämä koulukirjastoagentit avustavat muita oppilaita koulukirjaston käytössä ja laittavat palautetut teokset palautuslaatikosta takaisin paikoilleen kokoelmaan.

8.6 Kirjaston käytösäännöt

Saatuamme tietokannan ja lainausjärjestelmän valmiiksi aloimme suunnittelemaan käyttösääntöjä. Tarkoituksenamme oli luoda oppilaille ohjeet tietokannan käyttämisen avuksi. Päätimme myös luoda opettajille käytösäännöt siitä, miten Excel-tietokantaa ylläpidetään. Koska koulukirjastossa, jota olimme uusimassa ei myöskään ollut yleisiä käytösääntöjä, tulimme päätökseen luoda sellaiset koulukirjastolle, jotta oppilaat ymmärtäisivät kuinka toimia ja käyttäytyä uudistetussa koulukirjastossa. Päätöstä luoda koulukirjastolle käytösäännöt motivoivat myös teoriasta saatu ymmärrys siitä, että asianmukaisilla koulukirjastoilla olisi syytä olla käytösäännöt. On tärkeää tuoda huomioon, että kaikki oppilaille suunnatut käytösäännöt on kirjoitettu siten, että 1.–4.-luokkalaiset ymmärtäisivät helposti niiden tarkoituksen. Olimme

selvittäneet yhteyshenkilöltämme aiheuttaisiko oppilaiden lukutaito ongelmia tietokantamme ja käytösääntöjemme käytön kannalta. Hän kuitenkin vakuutti meille, ettei se aiheuttaisi ongelmia.

Oppilaiden tarkemmat käytösäännöt koostuvat kolmesta pääaiheesta, jotka ovat teoksen hakeminen tietokannasta, aineiston lainaaminen, ja aineiston palautus. Käytösäännöissä kuvataan vaihe vaiheelta tekstin ja kuvankaappauksien avulla, miten nämä asiat tehdään. Koulu- kirjastosta vastaava opettaja lisäsi vielä visuaalisia elementtejä oppilaille suunnattuihin ohjeisiin. Nämä käytösäännöt on tulostettu ja kiinnitetty koulukirjaston seinille, jotta ne ovat aina helposti saatavilla.

Kuva 5. Oppilaille tarkoitetut käytösäännöt koulukirjaston seinällä (Väljä, 2024).

Opettajille kohdennetut käytösäännöt koostuvat käytännössä seitsemästä pääaiheesta, jotka ovat uuden teoksen lisääminen tietokantaan, taulukon suojaaminen, työkirjan suojaaminen,

tietojen muuttaminen, teoksen poistaminen ja taulukon laajentaminen. Nämä käytösäännöt selittävät opettajille kuvankaappauksien kanssa, kuinka he pystyvät käyttämään uutta tietokantansa. Opettajille suunnatut käytösäännöt eivät varsinaisesti kuuluneet suunnitelmiimme prosessin alkuvaiheessa. Tehdessämme käytösääntöjä opiskelijoille meistä vaikutti kuitenkin luonnolliselta luoda sellaiset myös opettajille, sillä he tulisivat olemaan tietokannan ylläpitäjiä ja tarkastelisivat sitä eri näkökulmasta kuin oppilaat. Etenkin koulukirjastosta vastaava opettaja joutuisi opettelemaan uuden järjestelmän käyttämistä, joten ylimääräiset ohjeet tulisivat todennäköisesti tarpeeseen.

Teimme lisäksi Canva-ohjelmalla julisteen koulukirjaston yleisistä käytösäännöistä. Canvaa käytettiin ohjelmana julisteen suunnittelussa, koska meillä on kokemusta siitä ja työharjoittelusta saadun kokemuksen perusteella myös yleiset kirjastot käyttävät sitä julisteiden luomisessa. Canvaa on hyödynnetty erityisesti siksi, että se tarjoaa julisteiden luontityökaluja ja koska sen tekijänoikeussopimus sallii julisteiden käytön. Juliste koostuu viidestä säännöstä, jotka keskittyvät siihen, miten koulukirjastossa käyttäytyään oikein. Nämä käytösäännöt ovat: huolehdi kirjoista, kunnioita muita, ilmoita opettajille ongelmista, lainaa ja palauta tietokoneella ja palautukset palautuslaatikkoon. Julisteen käytösäännöt oli luotu tarkastelemalla esimerkkejä muista koulukirjastoista ja pohtimalla tärkeimpiä asioita, jotka oppilaan tulisi pitää mielessä koulukirjastossa ollessaan. Tämän julisteen tarkoituksena on toimia enemmänkin muistutuksena oppilaille siitä, miten toimia koulukirjastossa.

8.7 Kirjastonkäytön opetustuokio

Keskustelemalla koulun yhteyshenkilömme kanssa tulimme siihen päätökseen, että olisi hyvä järjestää koulun oppilaille opetustuokio, jossa käsiteltäisiin heidän uusittua koulukirjastoaan. Aluksi meidän oli tarkoitus pitää opetustuokio ensimmäisen vuoden oppilaille, mutta myöhemmin arvioimme, että tämä olisi liian suuri määrä. Päädyimme lopulta siihen, että olisi parempi järjestää opetustuokio tarkemmin määritellylle pienemmälle oppilasryhmälle, jonka päätimme olevan koulun kirjastoagentit. Koulukirjastosta vastaavan opettajan mielestä tälle ryhmälle olisi paras pitää opetustuokio, sillä he olisivat kiinnostuneimpia uudistettua kirjastoa kohtaan, ja he voisivat opettaa muille oppilaille uudistetun koulukirjaston käyttöä parhaiten.

Opetustuokio pidettiin 24.09.2024, sillä olimme katsooneet, että olimme saaneet koulukirjaston uudistuksen tehtyä omalta osaltamme silloin. Opetustuokioon osallistui seitsemän

kirjastoagenttia ja se pidettiin Toukolanpuiston koulun koulukirjastossa. Tuokiolle oli varattu aikaa noin puoli tuntia. Opetimme kirjastoagentteja vuorotellen tietyn ajanjakson kerrallaan, jotta molemmat pääsisivät ohjaamaan tasapuolisesti. Emme olleet kuitenkaan tehneet yksityiskohtaisia suunnitelmia etukäteen, vaan olimme sopineet lähinnä opetuksen pääkohdista. Koulukirjastosta vastaava opettaja oli myös avustamassa meitä opetustuokiossa. Hän osallistui opettamiseen omalta osaltaan selventämällä ja kertaamalla opettamiamme asioita kirjastoagenteille.

Tilaisuuden aluksi opettaja esitteli meidät oppilaille ja kertoi heille, miksi olimme ylipäätään tulleet koulukirjastoon. Sen jälkeen esittelimme kirjastoagenteille uuden tietokannan. Selitimme ja näytimme heille tietokoneelta, missä tietokanta sijaitsee, mitä se sisältää ja miten se avataan. Seuraavaksi näytimme heille tietokannan keskeisimmät toiminnot eli miten teoksia haetaan ja miten lainaus sekä palautus toimivat. Kun olimme esitelleet tietokannan toiminnot, havainnollistimme vielä käytännössä nämä asiat vahvistaaksemme kirjastoagenttien ymmärrystä. Otimme hyllystä satunnaisen teoksen, jonka halusimme kuvitteellisesti lainata. Kävimme läpi uudestaan tietokannan toiminnot, mutta tällä kertaa oikeaa tilannetta mukaillen. Olimme etukäteen ajatelleet, että kirjastoagentit voisivat tässä kohtaa kokeilla lainaamista vielä omatoimisesti tilaisuuden aikana, mutta tiukan aikataulun takia tämä osio jäi pois. Tietokannan käytön opettamiseen kului lopulta noin 15 minuuttia.

Toiset 15 minuuttia käytimme hyllyjärjestyksen opettamiseen. Ensin opettaja näytti heille kirjojen selkämyksiin liimatut uudet tarrat, joihin oli merkitty tekijän sukunimen ensimmäiset kirjaimet, ja selitti niiden tarkoituksen. Seuraavaksi esittelimme romaanien genrejaottelun ja niiden värikoodit. Välillä opettaja näytti kirjastoagenteille paperille tulostettuja selityksiä värikoodista. Kävimme tällä tavoin läpi kaikki kokoelmat. Helppolukuisten kirjojen kohdalla toimeksi-antajamme edustaja selitti lisäksi vaikeustasoihin ja tekstimääriin liittyvät merkinnät. Opetustuokion lopussa kysyimme kirjastoagenteilta, oliko heillä jäänyt mitään epäselväksi. Oppilaat vaikuttivat kuitenkin ymmärtävän opettamiamme asiat, eikä kysymyksiä esitetty. Opetustuokion jälkeen kiitimme osallistujia ja hyvästelimme heidät.

9 ARVIOINTI JA POHDINTA

Opinnäytetyömme päätavoitteena oli Toukolanpuiston koulun koulukirjaston uudistus. Yksittäisiä tavoitteita olivat uuden tietokannan ja lainausjärjestelmän luominen, kokoelmien uudelleenorganisointi ja arviointi, kirjastonkäytön opetustuokion pitäminen oppilaille sekä käyttösääntöjen tekeminen. Näihin tavoitteisiin vastataksemme tutustuimme ensin aiheesta tehtyihin tutkimuksiin ja loimme työllemme teoriapohjan. Teimme lisäksi Webropol-kyselyn koulukirjastoille ja pidimme ryhmähaastattelun Toukolanpuiston opettajille. Näillä tutkimusmenetelmillä saimme tietoa siitä, miten meidän kannattaisi kehittää toimeksiantajamme koulukirjastoa. Kyselyn avulla saimme myös tietoa koulukirjastojen tämänhetkisestä tilanteesta. Tutkimusmenetelmät olivat kuitenkin taustoittavia, eikä niiden perusteella voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Työhömmme ei kuulunut erillistä arviointia toimeksiantajan osalta, sillä yhteyshenkilömme oli tiiviisti mukana prosessissa ja saimme häneltä palautetta ja ideoita jatkuvasti. Prosessissa yhdistyivätkin meidän kirjastoammatillinen osaamisemme ja yhteyshenkilön pedagoginen osaaminen.

Prosessin alkuvaiheessa tehdessämme opinnäytetyön teoriaosaa havaitsimme, että suomalaisista koulukirjastoista on tehty huolestuttavan vähän tutkimuksia ja myös aiheeseen liittyvä kirjallisuus oli enemmän tai vähemmän vanhentunutta. Etenkin kotimaiset lähteet olivat järjestään jopa vuosikymmeniä vanhoja. 2020-luvulla kirjoitettuja kotimaisia koulukirjastoja koskevia tieteellisiä artikkeleita kirjallisuudesta puhumattakaan ei löytynyt juuri lainkaan. Toisaalta monessa lähteessä mainittiin koulukirjastojen aseman Suomessa olleen aina hankala. Ehkä tämä arvostuksen puute heijastui myös vähäiseen olemassa olevaan tietoon. Ulkomaisia ja ajankohtaisia lähteitä oli helpompi löytää, vaikka meidän työmme kannalta ei kovinkaan moni ollut lopulta hyödyllinen. Rajattu aikataulu pakotti meitä toisaalta tutustumaan vain osaan ulkomaisista lähteistä. Samalla aiheemme rajausta kotimaisiin koulukirjastoihin oli perusteena tutustua vähemmässä määrin ulkomaisiin lähteisiin.

Ryhmähaastattelu ja kysely vaikuttivat meistä mielekkäiltä tavoilta kerätä käytännön tietoa oman työmme tueksi. Toisaalta niiden avulla pystyimme täydentämään myös osittain vajaista ja vanhentunutta teoriaa aiheesta. Tutkimusmenetelmien avulla saadusta tiedosta huolimatta aiheuttivat ne osaltaan myös ongelmia. Etenkin koulukirjastoille teettämäämme kyselyyn olimme ajatelleet saavamme edes jonkin verran enemmän vastauksia. Näin ei kuitenkaan käynyt vaan vastausmäärä jäi vähäiseksi. Ryhmähaastattelumenetelmä osoittautui

tuottamaan meille myös hieman vaikeuksia, sillä olisimme halunneet enemmän haastateltavia, mutta lopulta saimme vain kaksi opettajaa ryhmähaastatteluun heidän tiukkojen aikataulujensa takia.

Kyselyn osalta haasteita oli etenkin sen levittämisessä. Yleisistä kirjastoista poiketen koulukirjastojen yhteystietoja ei ole koottu yhteen paikkaan, kuten esimerkiksi kaikille avoimille verkkosivulle. Tämä johti siihen, että lähetimme kyselyä alueellista kehittämistehtävää hoitavaan AKE kirjastoihin, joita pyysimme auttamaan kyselyn jakamisessa. Ongelma on ehkä liittynyt tähän vaiheeseen. Voi olla, että kirjastoissa ei ole ehditty jakaa kyselyä eteenpäin tai se on koottu liian työlääksi. Toisaalta se voi kertoa myös siitä, että yleisissä kirjastoissa ei ole tunnettu alueella toimivia koulukirjastoja hyvin. Emme myöskään voi olla täysin varmoja siitä, kuinka moni niistä koulukirjastoista, joihin kysely lähetettiin suoraan, vastasi lopulta kyselyyn. Laskimme lähettäneemme kyselyn suoraan ainakin kahdeksaantoista koulukirjastoon, mikä on jonkin verran enemmän kuin saamamme 13 vastausta. On tietenkin mahdollista, että muutkin seikat ovat vaikuttaneet kyselyn onnistumiseen, kuten huono ajoitus, epäselvät tai liian pitkät ohjeet sekä avointen kysymysten työläisyys. On kuitenkin vaikeampi arvioida sitä, miksi yhteydenotot Facebookin Koulukirjastot-ryhmään kyselyn tiimoilta olivat tuloksettomia. Todennäköisesti ryhmä ei ole kovin aktiivinen.

Käytännön työssä haasteita aiheuttivat etenkin tietokannan suunnittelu. Jouduimme pohtimaan tarkasti sitä, mitä tietoja tietokantaan tulisi kirjata ja kuinka tarkasti ne kirjattaisiin. Rekisteröidessämme teoksia tietokantaan ilmeni välillä myös epäselviä yksittäistapauksia. Emme aina osanneet sanoa varmasti, oliko kyseessä esimerkiksi helppolukuinen kirja vai tavallinen romaani. Finna tai Kirjasampokaan eivät aina tarjonneet näihin tilanteisiin yksiselitteisiä ratkaisuja, joten jouduimme tekemään kompromisseja. Pyrimme kuitenkin säilyttämään yhtenäisen linjan myös haastavien yksittäistapausten kohdalla.

Myös lainausjärjestelmän rakentaminen aiheutti aluksi päänvaivaa. Emme saaneet teoriapohjasta tai laatimastamme kyselystä juurikaan käytännön vinkkejä, mikä lisäsi osaltaan haastetta. Googlasta tietoa etsimällä ja keskustelemalla aiheesta saimme kuitenkin luotua melko toimivan ja yksinkertaisen lainausjärjestelmän. Toisaalta siinä on omat puutteensa, etenkin ID-numerojen osalta. Emme nimittäin merkinneet tietokantaa tehdessämme ID-numeroja teoksiin vaan ainoastaan tietokantaan. Tämä saattaa aiheuttaa epäselvyyttä etenkin niissä tilanteissa, kun samasta teoksesta on koulukirjastossa useampi eri kappale.

Tietokannan ylläpitäjä ei voi olla täysin varma siitä, mikä teoksen kappaleista tai painoksista on lainattu. Myös oppilas saattaa hämääntyä useista eri vaihtoehdoista. Tietokannan suunnittelussa emme ottaneet tätä seikkaa huomioon ja huomasimme sen vasta siinä vaiheessa, kun teoksia oli käyty jo lähes puolet läpi. Koska olimme työstäneet tietokantaa jo niin pitkälle, päätimme jatkaa samalla tavalla loppuun asti. Lainausjärjestelmää ja tietokantaa voisikin parantaa vielä siten, että teoksiin merkitään tietokannassa olevat ID-tunnukset.

Vaikka käytännön työssä oli omat haasteensa, näemme kuitenkin onnistuneemme monessa asiassa. Onnistuimme vähintäänkin vastaamaan kaikkiin tarpeisiin, joita toimeksiantaja oli esittänyt meille. Saimme toimeksiantajan yhteyshenkilöltä positiivista palautetta niin tietokannasta, lainausjärjestelmästä kuin uudesta hyllyjärjestyksestäkin. Myös käytösäännöt vaikuttivat hänestä selkeiltä, vaikka hän täsmensikin niitä jonkin verran. Oppilaat puolestaan vaikuttivat sisäistävän kirjastonkäytön opetustuokion aikana tietokannan ja lainauksen sekä palautuksen uudet toiminnot nopeasti. Oman arviomme sekä yhteyshenkilöltämme saamamme palautteen perusteella väittäisimme, että olemme onnistuneet koulukirjaston uudistuksessa melko perusteellisesti. Silti emme vielä tässä vaiheessa pysty sanomaan, kuinka uudistus on vaikuttanut käytännössä oppilaisiin ja opettajiin, sillä uudistuksista on kulunut vasta vähän aikaa.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä oli hyvä ratkaisu. Prosessin aikana huomasimme, että monet asiat tässä opinnäytetyössä, kuten esimerkiksi tietokannan luonti, olisivat olleet huomattavasti hankalampia tehdä yksin. Opinnäytetyön aikana pidimme yhteyttä Whatsapp-viestien, Wordin kommenttitoiminnon sekä Teamsin ja henkilökohtaisten tapaamisten kautta. Yhteydenpito sujui ilman haasteita, mutta olisimme voineet pitää enemmänkin suunniteltuja yhteydenpitoja, kuten Teams kokouksia. Olisimme voineet myös keskustella enemmän henkilökohtaisista tavoitteistamme työhön liittyen, kuten esimerkiksi arvosanatavoitteista ja tähtäimessä olevista valmistumisajankohdista. Pidämme kuitenkin yleisesti opinnäytetyö parityöskentelyämme onnistuneena, sillä sen aikana ei ilmennyt mitään merkittäviä ongelmia.

Mielestämme olisi hyvä, että koulukirjastoihin liittyviä opinnäytetöitä tehtäisiin enemmänkin. Myös eri koulutustasojen koulukirjastoille, kuten esimerkiksi toisen asteen koulukirjastoihin suuntautuvia opinnäytetöitä olisi hyvä tehdä enemmän. Tämän kautta pystyisimme mahdollisesti oppimaan, mikä toimii koulukirjastoissa yleisesti ja mikä ainoastaan tietyissä koulukirjastoissa. Toinen asia, jota meidän mielestämme olisi hyvä tutkia, on se, kuinka tehokas

koulukirjastonhoitaja on koulukirjaston hallinnoinnissa verrattuna tavalliseen opettajaan. Tämä voisi mahdollisesti aiheuttaa sen, että ammatillisia koulukirjastonhoitajia arvostettaisiin paremmin. Tutkimukset puolestaan voisivat mahdollisesti johtaa siihen, että heitä koulutettuja kirjastonhoitajia palkattaisiin enemmän. Kolmas tutkittava asia voisi liittyä esimerkiksi koulukirjastojen merkitykseen, mutta näkökulmana olisikin opettaja tai jopa koko yhteiskunta, koska nykyisissä tutkimuksissa korostuu lähinnä koulukirjaston merkitys oppilaille.

Tätä opinnäytetyötä tehdessämme olemme paremmin ymmärtäneet, kuinka tärkeitä koulukirjastot ovat yhteiskunnallamme. Olisi suotavaa tutkia, miten koulukirjastojen hyöty voitaisiin tehdä näkyvämmäksi, jotta koulukirjastot saisivat lisää huomioita. Yleisesti ottaen koulukirjastot kaipaavat runsaasti lisää tutkimuksia.

LÄHTEET

- Clark, C., & Teravainen-Goff, A. (2018). *School libraries: Why children and young people use them or not, their literacy engagement and mental wellbeing*. National Literacy Trust.
https://nlt.cdn.ngo/media/documents/School_libraries2018_1.pdf
- Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi 70/1998.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Documents/ev_70+1998.pdf
- Frantsi, H. (2000). Yhteinen oppimisympäristö: Espoolaisesta Matildasta valtakunnalliseksi koulujen ja kirjastojen Netlibris-verkoksi. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulu kirjastossa: Kirjasto oppimisympäristönä* (s. 70–81). Kirjastopalvelu.
- Frantsi, H., Kolu, K., Salminen, S., Hirmasto, J., Katajamäki, M., & Ylihärsilä, H. (2015). *Hyvä koulukirjasto*. (2. uud. p.) Suomen koulukirjastoyhdistys.
<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Hyv%C3%A4koulukirjasto2014.pdf>
- Heino, M., & Valtakorpi, H. (2004). Kirjastoammatillinen osaaminen koulukirjastossa. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 35–39). Kirjastopalvelu.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu*. Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., & Sinivuori, E. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Tammi.
- Hirvimäki, E. (1999). Oppilaitoskirjastonhoitajan selviytymisstrategia: Ohjeita epä tietoisille. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Kirjasto koulussa: Opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon* (s. 203–226). Kirjastopalvelu.
- Hirvimäki, E. (2002). Virikkeellinen ja toimiva oppimisympäristö tuottaa hyviä oppimistuloksia. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulukirjasto tilana* (s. 24–34). BTJ Kirjastopalvelu.
- Hirvimäki, E. (2005). Näkökulma koulukirjastonhoitajan työhön. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulukirjastonhoidon opas* (s. 66–67). BTJ Kirjastopalvelu.
- Hyrkäs, E. (2004). Pahvilaatikosta oppimisympäristöksi. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 54–61). Kirjastopalvelu.
- Hyvinkään kaupunki. (2.8.2023). *Hakalantalon koulu (esiopetus-9. lk)*. Haettu 22.5.2024,
<https://www.hyvinkaa.fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/peruskoulut/hakalantalonkoulu/>

- Hyvinkään kaupunki. (20.5.2024). *Hakalan kirjasto*. Haettu 22.5.2024, <https://www.hyvinkaa.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kirjasto/hakalan-kirjasto/>
- International Association of School Librarianship (IASL). (i.a.). *Organization*. <https://iasl-online.org/page-1863455>
- International Association of School Librarianship (IASL). (2.4.2010). *A Library for every school!* https://iasl-online.org/Resources/Documents/files_about/School_Library_Proclamation-2010.pdf
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). (i.a.). *About IFLA*. <https://www.ifla.org/about/>
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). (2015). *IFLA school library guidelines, 2nd revised edition*. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/58>
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). (2021). *IFLA School Library Manifesto*. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2886>
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). Haettu 15.10.2024, (2023). *Library map of the world*. <https://librarymap.ifla.org/>
- Junell, O. (1999). Ilo olla koulussa: Koulukirjastonhoitajan arki. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Kirjasto koulussa: Opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon* (s. 227–246). Kirjastopalvelu.
- Jyväskylän yliopisto. (01.12.2023). *Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus PIRLS*. <https://ktl.jyu.fi/fi/pirls-timss/pirls>
- Jäppinen, E. (2000). Kirjasto oppimisen ja kasvun tukena. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulu kirjastossa: Kirjasto oppimisympäristönä* (s. 82–101). Kirjastopalvelu.
- Kajander, A. (2020). *Kirja ja lukija digitalisoituvassa arjessa* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Helda. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5839-0>
- Kesola, A. (2005). Koulukirjaston ja kirjastoyhteisön merkitys: Rehtorin näkökulma. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulukirjastonhoidon opas* (s. 59–65). BTJ Kirjastopalvelu.
- Kettunen, T. (2004). Koulukirjastosta MikäMikäMaaksi. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 49–53). Kirjastopalvelu.
- Kirjastolaki 904/1998. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980904>

- Kirjastot.fi. (15.5.2023). *Kysy kirjastonhoitajalta*. Haettu 24.6.2024, https://www.kirjastot.fi/kysy/mina-vuonna-suomen-koulukirjastoyhdistys-lakkasi?language_content_entity=fi
- Kolu, K. (2000). Mitäpä se opettaja kirjastolla tekisi? Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulu kirjastossa: Kirjasto oppimisympäristönä* (s. 47–69). Kirjastopalvelu.
- Kontturi, H. (2004). Tietoyhteiskunnan koulukirjaston siementä etsimässä. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 17–21). Kirjastopalvelu.
- Kontturi, H., & Kurttila-Matero, E. (2004). Koulukirjasto oppimisympäristönä. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 22–26). Kirjastopalvelu.
- Kostamo, P., Airaksinen, T., & Vilkka, H. (2022). *Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön*. Art House.
- Kuhlthau, C. C., (2000). Informaatiosta oppimisen prosessi. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulu kirjastossa: Kirjasto oppimisympäristönä* (s. 107–126). Kirjastopalvelu.
- Kurttila-Matero, E. (2004a). Muut suomalaiset hankkeet ja kansainvälisyys. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 159–161). Kirjastopalvelu.
- Kurttila-Matero, E. (2004b). Projektisuunnitelma ja toiminnan organisointi. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 27–32). Kirjastopalvelu.
- Kurttila-Matero, E. (2004c). Tutkimus kehittämisen tukena. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 139–141). Kirjastopalvelu.
- Kurttila-Matero, E. (2011). *School library: A tool for developing the school's operating culture* (Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 103) [väitöskirja, Oulun yliopisto]. OuluREPO. <https://urn.fi/URN:ISBN:9789514297366>
- Kustannusalan tilastot. (2023a). *Digikirjastojen myynti*. <https://tilastointi.kustantajat.fi/vuositilasto/digikirjastojen-myynti/>
- Kustannusalan tilastot. (2023b). *Kokonaismyynti kirjallisuuslajeittain*. <https://tilastointi.kustantajat.fi/vuositilasto/kokonaismyynti-kirjallisuuslajeittain/>
- Lagerblom, J. (1995). Kirjasto opetuksen laadun kehittämisessä. Teoksessa A. Heikkilä, & A. Äyräs (toim.), *Tutkiva oppiminen: Kirjaston ja koulun yhteistyö* (s. 32–35). Suomen kuntaliitto.

- Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492>
- Lappalainen, U. (2005). Jaetaan osaamista ja vastuuta – Koulukirjaston ja yleisen kirjaston yhteistyö. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulukirjastonhoidon opas* (s. 117–128). BTJ Kirjastopalvelu.
- Lauronen, Katariina. (2005a). Koulukirjastokokoelman hoito. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulukirjastonhoidon opas* (s. 71–88). BTJ Kirjastopalvelu.
- Lauronen, Katariina. (2005b). Koulukirjasto näkyvästi toimivaksi. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulukirjastonhoidon opas* (s. 89–104). BTJ Kirjastopalvelu.
- Leino, K., Sirén, M., Nissinen, K., & Puhakka, E. (2023). *Puoli tuntia lukemista: kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2021)* [sähköinen tietoaisteisto]. Jyväskylän yliopisto. <https://doi.org/10.17011/kti-t/37>
- Leiwo, H. (25.11.2017). *Kun rahaa on vähän, oppikirjat hankitaan ensin – koulukirjastot sinnittelevät jopa nollan euron budjetilla*. Yle. <https://yle.fi/a/3-9943194>
- Loh, C. E., Gan, S., & Mounsey, S. (2022). What do children want to read? A case study of how one primary school library supported reading for pleasure. *Journal of library administration*, 62(7), 931–945. <https://doi-org.libts.seamk.fi/10.1080/01930826.2022.2117955>
- Lähteelä, J., Kauppinen, M., & Aerila, J.-A. (2022). Koulujen kirjavalikoimat osana kielitietoista kirjallisuuskasvatusta. *Ainedidaktikka*, 6(1), 70–86. <https://doi.org/10.23988/ad.109925>
- Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S., & Särkkä, H. (2007). *Oppimista tukevat ympäristöt: Johdatus oppimisympäristöajatteluun*. Opetushallitus.
- Marquardt, L., & Bhardwaj, R. K. (2023). Ranganathan's legacy and implications of the five laws of library science on school librarianship: An exploratory study. *Bibliothecae.It*, 12(1), 154–191. <https://doi.org/10.6092/issn.2283-9364/16782>
- McKirdy, P. (2021). Do primary school libraries affect teenagers' attitudes towards leisure reading? *IFLA Journal*, 47(4), 520–530. <https://doi-org.libts.seamk.fi/10.1177/0340035220983359>
- Mäkelä, Sannamari. (2013). *Pahvilaatikoista houkuttelevaksi kokoelmaksi: Joupin alakoulun koulukirjaston ajantasaistaminen* [AMK-opinnäytetyö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013121120903>

- Mäkinen, I. (2023). Kirjastot kansallisuusaatteen ja kansanvalistuksen välineeksi. Teoksessa Mäkinen, I. (toim.), *Suomen yleisten kirjastojen historia* (s. 86–164). [Äänikirja]. Celia. (Alkuperäinen teos julkaistu 2009)
- Niinikangas, L. (1995). Miten koulukirjasto voi edistää oppimista? Teoksessa A. Heikkilä, & A. Äyräs (toim.), *Tutkiva oppiminen: Kirjaston ja koulun yhteistyö* (s. 17–31). Suomen kuntaliitto.
- Niinikangas, L. (1999a). Kirjamakasiinista moderniksi koulukirjastoksi: Suunnittelun ja toiminnan arvioinnin lähtökohtia. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Kirjasto koulussa: Opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon* (s. 113–129). Kirjastopalvelu.
- Niinikangas, L. (1999b). Miksi koulukirjastot ovat tärkeitä? Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Kirjasto koulussa: Opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon* (s. 15–33). Kirjastopalvelu.
- Niinikangas, L. (11.10.2010). Mistä puhumme, kun puhumme oppimisesta ja koulukirjastoista? *Informaatiotutkimus*, 29(3). <https://journal.fi/inf/article/view/3597>
- Niiranen, P. (27.4.2012). *Koulukirjastojen taso huolestuttaa opetushallitusta*. Yle. <https://yle.fi/a/3-6073487>
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Haettu 13.2.2024, <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tiedot>
- OverDrive. (4.1.2024). *Libraries achieve record-breaking circulation of digital media in 2023*. <https://company.overdrive.com/2024/01/04/libraries-achieve-record-breaking-circulation-of-digital-media-in-2023/>
- Patentti- ja rekisterihallitus (PRH). (i.a.). *Yhdistyksen perustiedot*. Haettu 24.6.2024, <https://yhdistysrekisteri.prh.fi/basicinformation?businessId=3044325-9&timeZone=Europe/Helsinki#fromAdvancedSearch>
- Peruskoululaki 476/1983. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830476>
- Perusopetuslaki 628/1998. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pietilä, I. (2017). Ryhmäkeskustelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander, & J. Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 111–130). Vastapaino.
- Ranta, J., & Kuula-Luumi, A. (2017). Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander, & J. Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 413–426). Vastapaino.
- Roche, C., Band, B., Cavender, N., Chambers, L., Pavey, S., Everall, A., & Ellen Krajewski. (2022). *Creating a school library with impact: A beginner's guide*. Facet Publishing. <https://doi.org/10.29085/9781783305551>

- Saarela, L. (2004). Oppimistorilla toimitaan. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 84–88). Kirjastopalvelu.
- Salminen, S. (1999). Koulukirjaston aineistonvalinnan perusteita. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Kirjasto koulussa: Opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon* (s. 185–192). Kirjastopalvelu.
- Sarenius, S. (20.4.2020). Ekaluokkalaiset ovat innokkaimpia lainaajia koulukirjastossa. *Keski-Uusimaa*. <https://www.keski-uusimaa.fi/paikalliset/1568183>
- Seinäjoen Erte (SJK Erte). (i.a.-a). *Kirjaston ja perusopetuksen yhteistyön mallipohja*. <https://www.sjkerte.fi/yhteistymallit>
- Seinäjoen Erte (SJK Erte). (i.a.-b). *Tehtävät*. <https://www.sjkerte.fi/tehtavat>
- Seinäjoki. (i.a). *Yhteystiedot*. <https://www.seinajoki.fi/kasvatus-ja-opetus/perusopetus/koulut/toukolanpuiston-koulu/yhteystiedot/>
- Sinko, P. (2000). Mitä koulu odottaa kirjastolta? Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Koulu kirjastossa: Kirjasto oppimisympäristönä* (s. 15–29). Kirjastopalvelu.
- Sivistysvaliokunta. (9.12.2016). *Valiokunnan mietintö SiVM 21/2016 vp HE 238/2016 vp*. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/SiVM_21+2016.aspx
- Suomen Unesco-toimikunta. (2001). *Unescon yleisten kirjastojen julistus ja koulukirjastojulistus* (Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescon sopimuksia ja suosituksia 21). <https://okm.fi/documents/1410845/3898342/Unescon+Yleisten+kirjastojen+julistus+ja+Koulukirjastojulistus.+Helsinki+2001.pdf/c637e1c4-f0d5-4272-a760-bee6d9415094/Unescon+Yleisten+kirjastojen+julistus+ja+Koulukirjastojulistus.+Helsinki+2001.pdf?version=1.0&t=1484222306000>
- Tilastokeskus. (25.1.2024). *12f7 -- 9. Kaikki tietoryhmät, 2010–2022. Valitut muuttajat: Asukkaat yhteensä (HE), 7-12-vuotiaat (HE), Talouksien keskitulot (TR), 60150 Kasperin (Seinäjoki) ja 2022*. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto_uusin/paavo_pxt_12f7.px/
- Timberland Regional Library. (24.4.2024). *The real costs of digital content: eBook and digital audiobooks*. <https://trl.org/blogs/post/the-real-costs-of-digital-content-ebook-and-digital-audiobooks/>
- Toukolanpuiston koulu. (2024). *Toukolanpuiston koulun opetussuunnitelma*. <https://www.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2024/04/toukolanpuiston-koulun-opetussuunnitelma-2024-1.pdf>

- Tuominen, K. (1995). Tiedonhankintataidot Vantaan koululaisille. Teoksessa A. Heikkilä, & A. Äyräs (toim.), *Tutkiva oppiminen: Kirjaston ja koulun yhteistyö* (s. 48–50). Suomen kuntaliitto.
- Tuominen, K. (1999). Mitä yleinen kirjasto voi tarjota koulukirjastolle? Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Kirjasto koulussa: Opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon* (s.131–148). Kirjastopalvelu.
- Tuovinen, L. (2004). Mitä MikäMikäMaassa tapahtuu? Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 79–83). Kirjastopalvelu.
- Valli, R. (2018). Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5. p., s. 92–116). PS-kustannus.
- Valtakorpi, H., & Pelkonen, T. (2004). Kirjastojärjestelmän perustaminen ja käyttöönotto. Teoksessa E. Kurttila-Matero (toim.), *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: Ossaakko nää aatella?* (s. 40–45). Kirjastopalvelu.
- Vatanen, P. (2023). 1900-luvun alun murros: uudet kirjastoaatteet. Teoksessa Mäkinen, I. (toim.), *Suomen yleisten kirjastojen historia* (s. 234–296). [Äänikirja]. Celia. (Alkuperäinen teos julkaistu 2009)
- Vilka, H., & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Tammi.
- Werkko, K. (1879). *Tietoja ja mietteitä Suomen kansa- ja lasten-kirjastoista ynnä lukuyhdistyksistä ja luennoista vuoteen 1875*. Toimittajan kustantama.
<https://books.google.fi/books?id=M5IDAAAAYAAJ&hl=fi&pg=PP8#v=onepage&q&f=false>
- Yli-Lonttinen, L. (1999). Kirjasto uudessa oppimisympäristössä: Arkkitehdin näkemys. Teoksessa L. Niinikangas (toim.), *Kirjasto koulussa: Opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon* (s.175–183). Kirjastopalvelu.
- Äidinkielen opettajain liitto. (11.10.2017). *EDK-2017-AK-147380 – Asiantuntijalausunto*.
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-147380.pdf>
- Äyräs, A. (1995). Historiaa, nykypäivää, tulevaisuutta. Teoksessa A. Heikkilä, & A. Äyräs (toim.), *Tutkiva oppiminen: Kirjaston ja koulun yhteistyö* (s. 12–16). Suomen kuntaliitto.

LIITTEET

Liite 1. Koulukirjaston yleiset käytösäännöt

Liite 2. Webropol-kysely koulukirjastoille

Liite 3. Ryhmähaastattelun teemat ja kysymykset

Liite 1. Koulukirjaston yleiset käyttösäännöt

Liite 2. Webropol-kysely koulukirjastoille

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Olemme kolmannen vuoden kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijoita Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teemme toiminnallista opinnäytetyötä ja toimeksiantajamme on eräs alakoulu. Tarkoituksenamme on kehittää kyseisen alakoulun koulukirjastoa toimivammaksi. Kyselyn avulla haluamme saada tietoa muiden ala- ja yläkoulujen koulukirjastojen toiminnasta, jotta voisimme kehittää toimeksiantajamme koulukirjastoa parhaalla mahdollisella tavalla. Kyselyyn vastaaminen vie vain n. 10 minuuttia. Kysely on täysin anonyymi.

1. Montako oppilasta koulussanne suurin piirtein on?*
2. Kuka vastaa koulukirjastonne toiminnasta? (Kerro ammattinimike, älä henkilön nimeä)*
3. Miten koulukirjastonne lainaus toimii? Kirjataanko lainat esim. fyysisiin vihkoihin tai Exceliin?*
4. Miten koulukirjastonne palautus toimii? Merkitäänkö laina palautetuksi esim. Exceliin tai kynällä vihkoon?*
5. Millä perusteella aineistot on lajiteltu hyllyihin? Esim. genren, kirjailijan, yleisen kirjaston luokitusjärjestelmän tai jonkin muun perusteen mukaan?*
6. Millä kriteereillä hankitte ja poistatte aineistoa?*
7. Onko koulukirjastossanne sähköinen aineistotietokanta tai -rekisteri? (esim. PrettyLib, Excel, Word). Kerro mahdollisesta tietokannasta tai rekisteristä. Jos sähköistä tietokantaa tai rekisteriä ei ole, kerro tarkemmin, kuinka aineistoa hallitaan?*

8. Tekeekö koulukirjastonne yhteistyötä yleisen kirjaston kanssa? Jos tekee, niin mikälaista yhteistyö on? (esim. yhteinen aineistotietokanta)*
9. Kuinka koulukirjaston tilaa ja käytäntöjä voisi yleisellä tasolla kehittää?*
10. Onko sinulla muita kehittämisideoita koulukirjastoihin liittyen?

Liite 3. Ryhmähaastattelun teemat ja kysymykset

Taustatiedot

- Nimesi ja ammattinimikkeesi?

Historia

- Milloin koulukirjastonne on perustettu? Miten se on muuttunut vuosien aikana?

Opettajien näkökulma

- Mitä mieltä olet koulukirjastostasi?
- Onko koulukirjastosta hyötyä työssäsi?
- Kuinka paljon koulukirjastoa käytetään opinnoissa? Järjestetäänkö siellä esim. Opettajan johdolla opetusta? Tehdäänkö siellä ryhmitöitä tai itsenäisiä tehtäviä?

Oppilaiden näkökulma

- Miten oppilaat suhtautuvat koulukirjastoon? Käyttävätkö he sitä aktiivisesti? Opettaanko oppilaille koulukirjaston käytöstä?

Kokoelmat

- Mitä koulukirjaston kokoelmissa pitäisi olla? Pitäisikö tietokirjallisuutta tai kaunokirjallisuutta olla enemmän? Kumpi on näistä tärkeämpää?
- Onko koulun opetussuunnitelma vaikuttanut koulukirjastonne hyllyjärjestykseen?

Yhteistyö

- Kertokaa yhteistyöstä yleisen kirjaston kanssa. Käyttekö luokkien kanssa usein kirjastossa? Käykö kirjastoauto usein koululla? Mitä muuta yhteistyötä teette?

Tulevaisuus

- Mikä teidän mielestänne on koulukirjaston tulevaisuus?

Haastateltavien esiin nostamat teemat / vapaa sana

- Haluatko nostaa esiin jotakin, mitä ei tullut esiin haastattelussa?